

Jeugd, alcohol, drugs en verkeersveiligheid

Belevingsonderzoek onder groepen jongeren tussen de 14 jaar en 17 jaar

R-93-31

Drs. J.E. Lindeijer

Leidschendam, 1993

Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid SWOV

Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid SWOV
Postbus 170
2260 AD Leidschendam
Telefoon 070-3209323
Telefax 070-3201261

Samenvatting

Uit vierde klassen van het Voortgezet Beroeps- en het Voortgezet Wetenschappelijk Onderwijs (VBO en VWO) - verspreid over Nederland - hebben 54 jongens en meisjes (hoofdzakelijk 15-16-jarigen) deelgenomen aan groeps gesprekken (ca. 5 personen per groep). In de groep is vrij gediscussieerd over uitgaan, gebruik van alcohol (binnen- en buitenshuis), het rijden onder invloed, roken en drugsgebruik in relatie tot verkeersveiligheid en de rol die ouders, politie en scholen daarin spelen.

De scholen in het onderzoek weren in hun beleid het gebruik van alcohol, sigaretten en drugs zoveel mogelijk. Ook veel ouders hebben bij hun schoolkeuze daar rekening mee gehouden. Beide aspecten zullen invloed hebben op de meningsvorming van kinderen op deze scholen. Daarom mag worden verwacht dat de resultaten van dit belevingsonderzoek in werkelijkheid minder positief zullen zijn.

De belangrijkste bevindingen kunnen als volgt worden samengevat:

Als volwassene drink je alcohol, zeker als je een man bent. Als zestienjarige voel je je redelijk volwassen. Als je uit gaat, drink je dus alcohol. Ze zijn zich wel bewust dat ze op deze leeftijd nog niet verantwoordelijk worden gesteld voor al hun daden. Daarom is deze levensfase ideaal om te experimenteren. Als je eenmaal achttien bent moet je je grenzen kennen en weten wat je wil, anders kom je in de problemen.

Thuis krijgen ze - zij het in gematigde hoeveelheid - licht alcoholhoudende drank aangeboden. Alcohol drinken is op deze leeftijd dus normaal, zeker buitenshuis. Zij onderschatten echter hun mogelijkheden om daar 'op tijd' mee te stoppen. Uit alle gesprekken blijkt dat een uitgaansavondje vaak minstens aangeschoten, maar veelal dronken eindigt, zowel voor jongens als voor meisjes. Binnen een groep voelen ze zich niet verantwoordelijk voor elkaar. Wat en hoeveel je drinkt, bepaal je zélf. Een ander heeft zich daar niet mee te bemoeien!

Na het 'stappen' gaat men (in groepsverband) op de fiets naar huis. Volgens hen bekeurt de politie géén dronken fietsers, en ze vinden dat terecht! Dronken op de fiets is toch niet erg, want je kan een ander niet dood rijden en 's nachts is er bijna géén verkeer. Niet om verkeersveiligheidsredenen, maar eerder vanuit sociale onveiligheidsgevoelens fietst men in groepsverband naar huis. Bovendien is het gezelliger en voldoen ze daarbij aan de wens of eis van hun ouders als ze willen gaan 'stappen'. Dat volwassenen met te veel drank op achter het stuur zitten vinden ze onverantwoordelijk! Ze zien het in hun omgeving regelmatig gebeuren, maar als kind kun je daarvan niks zeggen.

Het roken van een 'stikkie' is bij de meesten minder populair door de informatie die ze via hun scholen daarover ontvangen. Thuis is het onderwerp eigenlijk taboe. Over 'stikkies' praat je alleen met je leeftijdgenoten. Hebben ze er zélf al ervaring mee opgedaan, dan wordt de bedreiging van verslaving sterk onderschat. Deze onderschatting is vergelijkbaar met hun onderschatting van de hoeveelheid alcohol die ze kunnen verdragen.

Op schoolpleinen zoekt men naar aansluiting bij een groep. Het conformeren aan de groepsnormen is dan ook erg belangrijk. Daarom is het van belang dat het kind niet in de verleiding komt zich aan te sluiten bij een groep die het drinken, roken en drugsgebruik tot gedragscode heeft verheven.

VBO-ers nemen over het algemeen op vroegere leeftijd deel aan het uitgaansleven (vanaf ca. 12-13 jaar) dan VWO-ers (14-15 jaar). Vooral onder VWO-ers lijkt er meer te bestaan dan uitgaan, drinken en roken alleen.

Kortom, op 15-16-jarige leeftijd oefenen ze zich in de rol van volwassene. Alcohol drinken vormt daar een onderdeel van. Alcohol vergemakkelijkt het leggen en in stand houden van sociale contacten onder leeftijdgenoten, waaraan ze grote behoefte hebben. Het helpt hen over een 'drempel', maakt hen lossier, vrijer, geeft hen een prettig gevoel en onder elkaar voelen zij zich dan al redelijk volwassen. Elk volgend glas bevestigt de prettige ervaringen van het voorgaande, tot het te laat is en ze weer aangeschoten/dronken naar huis moeten fietsen. In groepsgesprekken worden ze zich bewust van dit gewoontegedrag en het gevaar dat men later, als automobilist, óók géén maat weet te houden. Een oplossing hiervoor hebben ze niet, maar het biedt aanknopingspunten voor educatieve programma's.

Summary

Youth, alcohol, drugs and road safety

Attitude study amongst groups of youth aged between 14 and 17

54 Boys and girls (mainly 15 to 16 years-olds) from secondary vocational (VBO) and scientific educational schools (VWO), spread across the Netherlands, have participated in 9 group discussions. The groups freely discussed topics such as going out, alcohol consumption (at home and outside the home), driving under the influence, smoking and drug use in relation to road safety and the role played by parents, police and schools in this regard. The policy of the schools included in this study is to combat the use of alcohol, cigarettes and drugs as far as possible. Many parents take this fact into account when selecting a school for their child. Both aspects will exert an influence on the opinion offered by children attending these schools. It may therefore be expected that the results of this attitude study would potentially be less positive without such a background.

The major findings can be summarised as follows: Adults drink alcohol, particularly male adults. As a sixteen year-old, you already feel quite grown up. So when you go out, you also drink alcohol, with the knowledge that you are not held responsible for all your actions at this age. This is therefore the ideal age at which to experiment. Once you are eighteen, you are expected to know your limits and know what you want, otherwise you get into trouble.

At home, young people are offered light alcoholic beverages, albeit in moderate quantities. Therefore, it is normal at this age to drink alcohol, certainly outside the home. However, they underestimate their potential to stop drinking 'in time'. The discussions show that a night on the town often ends up with the drinker at least becoming tipsy, but more often drunk - this applies to both boys and girls. Within a group, they feel no responsibility for each other. What and how much you drink is a personal matter. Someone else should not interfere!

After 'going out', people return home by bike (as a group). They believe the police do not apprehend drunken cyclists, and rightly so, they feel. Drunk driving on the bicycle is not a problem, since you can't kill anyone and there is hardly any traffic at night. People who cycle home in groups do so not on the basis of road safety considerations, but primarily because it reduces the social hazard. Furthermore, it is more sociable and meets the requirements of their parents if they want to go out.

The fact that adults drink and drive is irresponsible, in their opinion. They see it regularly occurring in their own environment, but as a child you are not entitled to comment.

Smoking a 'joint' is less popular with most of the students, because of the information they receive about drugs through the schools. At home, the subject is virtually taboo. You only discuss 'joints' with your peers. If they have personal experience with drugs, the danger of drug dependency is very much underestimated. This underestimation is comparable to their underestimation of the amount of alcohol they can tolerate.

On the school playground, they want to identify with and belong to a group. Conformity to group standards therefore matters greatly, and it is important that the child is not tempted to join a group which has turned drinking, smoking and drug use into a code of behaviour.

VBO students generally participate in the social night life at an early age (from 12-13 years), in comparison to VWO students (14-15 years). The latter group in particular believes there is more to life than simply going out, drinking and smoking.

In short, at ages 15 and 16 young people are exercising their adult role. Alcohol forms part of that. Alcohol eases the establishment and bonding of social contacts with their peers, to which they attach great importance. It helps them to cross a 'threshold', loosens them up, makes them feel free, gives them a pleasant feeling and makes them feel quite adult when they are together as a group. Every new glass confirms the pleasant experiences of the previous one, until it is too late and they must cycle home tipsy or drunk. In group discussions, they become aware of this habitual behaviour and the implicit danger that later, as motorist, they will not know their limits either.

A solution to this problem was not suggested, but it offers a topic of interest for educational programmes.

Inhoud

Voorwoord

1. *Inleiding*
  - 1.1. Algemeen
  - 1.2. Onderzoekdoelstelling
  - 1.3. Het veldwerk
    - 1.3.1. Achtergrond
    - 1.3.2. Selectie
    - 1.3.3. Samenstelling van de groepen
    - 1.3.4. Uitvoering en verwerking
  - 1.4. Beperkingen van het onderzoek(materiaal)
  - 1.5. Opbouw van het rapport

2. *Verantwoording van de onderzoeksmethodiek*
  - 2.1. Theoretisch uitgangspunt bij kwalitatief onderzoek
    - 2.1.1. Model van determinanten van gedrag
    - 2.1.2. Socialiseringsproces
    - 2.1.3. Sociaal gedrag van individuen
    - 2.1.4. Rationeel handelen
    - 2.1.5. Redeneerpatronen
    - 2.1.6. Diepte-interview of groepsgesprek
  - 2.2. Verantwoording van de analyse

3. *Socialisering en de rol van alcohol daarin*
  - 3.1. Alcoholgebruik thuis
  - 3.2. Alcoholgebruik buitenshuis

4. *Roken, drugs en alcohol*
  - 4.1. Thuis in het gezin
  - 4.2. Buitenshuis
    - 4.2.1. De straat
    - 4.2.2. De groep
    - 4.2.3. Relatie: school, café en disco
  - 4.3. Stress

5. *Inschatting van eigen risico met betrekking tot verslaving*

6. *De school*
  - 6.1. Ouders en het drugs-/alcoholbeleid van scholen
  - 6.2. Drugs en alcohol als leeronderwerpen
    - 6.2.1. Huidige stand van zaken
    - 6.2.2. Informatiebehoefte over 'verkeer en alcohol' op school

7. *Oordeel over en beeld van elkaar in relatie tot alcohol*
  - 7.1. Meisjes over jongens
  - 7.2. Jongens over meisjes
  - 7.3. Zelf invloed uitoefenen op het (overmatig) alcoholgebruik van anderen?

- 8. *(Mee)rijden na alcoholgebruik*
  - 8.1. Ouders, uitgaan, alcohol en verkeersveiligheid
  - 8.2. Meerijden met familie na alcoholgebruik
  - 8.3. Meerijden met vrienden na alcoholgebruik
    - 8.3.1. Stellingname op basis van eigen ervaring
    - 8.3.2. Stellingname op grond van veronderstelde situaties
  - 8.4. Zelf rijden na alcoholgebruik
    - 8.4.1. De fiets
    - 8.4.2. De brommer
  - 8.5. Alternatieven van vervoer en/of alcohol
    - 8.5.1. Vervoer
    - 8.5.2. Alcohol

- 9. *Vanuit het heden een blik in de toekomst*
  - 9.1. Verkeersrisico
  - 9.2. (Mee)rijden onder invloed: eigen verantwoordelijkheid
  - 9.3. Normatief en feitelijk gedrag: nu en in de toekomst
  - 9.4. Voorlichting als educatie-instrument

- 10. *De rol van de politie*

- 11. *Samenvatting en conclusies*

- 12. *Aangrijpingspunten*
  - 12.1 Intermediairen
    - 12.1.1. Ouders
    - 12.1.2. School
    - 12.1.3. Politie
    - 12.1.4. Cafés en disco's
  - 12.2. Het kind en de groep

Literatuur

Bijlage

Voorwoord

Ten behoeve van het advies aan Veilig Verkeer Nederland over te formuleren educatieve doelen heeft de SWOV onder andere een oriënterend onderzoek uitgevoerd naar belevingen, ervaringen en interesses van 15- en 16-jarigen in het onderwerp 'verkeer en alcohol' in relatie tot andere 'sociale- en/of maatschappelijke (levens)problemen'. De resultaten van dit belevingsonderzoek dienen als 'aanvulling' op en 'vertaling' van de resultaten van een literatuuronderzoek over dit onderwerp.

Speciale dank wordt uitgesproken voor de vlotte wijze waarop scholen in het voortgezet onderwijs hebben meegewerkt aan het belevingsonderzoek. Belangeloos hebben zij tijd en ruimte ter beschikking gesteld voor het houden van groepsgesprekken met een aantal van hun leerlingen. Om privacyredenen en ter bescherming van de leerlingen die aan de gesprekken hebben deelgenomen, worden de namen van de meewerkende scholen hier niet genoemd.

Zowel de uitvoering van het veldwerk, de analyse als de rapportage zijn uitgevoerd door mevr. drs. J.E. Lindeijer. Dr. P.B.M. Levelt heeft door zijn literatuurstudie een belangrijke invloed gehad in de keuze van de aandachtsgebieden die met de kinderen aan de orde zijn gekomen. Hij heeft zich ook beschikbaar gesteld om als 'klankbord' te dienen in de analysefase en heeft waardevolle suggesties gedaan om te zoeken naar verdere samenhangen en/of mogelijke relaties, op grond van de eerste bevindingen.

De SWOV heeft dit onderzoek uitgevoerd in het kader van de subsidie die het Preventiefonds aan VVN heeft toegekend voor het ontwikkelen van een integraal voorlichtingsproject over 'Alcohol en Verkeer' voor 15- en 16-jarigen in het voortgezet onderwijs.

1. Inleiding

1.1. Algemeen

Uit diverse onderzoeken blijkt dat meer dan de helft van de jeugd van 12-13 jaar beginnen regelmatig alcohol te gebruiken. Er zijn aanwijzingen dat 16-jarigen bijna allen ooit wel eens alcohol hebben gedronken (Levelt, 1993), niet alleen in de huiselijke kring, maar ook buitenshuis zoals op feesten, in disco's en cafés. Ook het gebruik van (soft)drugs of het experimenteren daarmee neemt in deze leeftijd fase toe. Vooral de stimulans die uitgaat van leeftijdgenoten op het eigen alcoholgebruik of het roken van een 'stikkie' blijkt daarbij een belangrijke rol te spelen (Levelt, 1993). Naar aanleiding van zijn literatuurstudie merkt Levelt op dat het drinken van alcohol niet een geïsoleerde bezigheid (gedrag) is, maar dat het een maatschappelijk-sociaal gebeuren is, óók onder de jeugd. Met andere woorden, al op vrij jonge leeftijd komen veel jongeren in aanraking met het gebruik van alcohol en drugs door anderen en/of gaan het zelf gebruiken. Het 'gaan stappen' raakt daardoor onverbrekkelijk verbonden met alcoholgebruik (eventueel gecombineerd met roken).

Het gebruik van alcohol (en drugs) kan leiden tot verslaving. Bovendien betekent het 'rijden onder invloed' een verhoogd risico in het verkeer, niet alleen voor de gebruiker, maar ook voor andere weggebruikers. Alcoholgebruik (en/of drugs) is daarmee een maatschappelijk probleem. Het is dan ook van belang om al op jeugdige leeftijd kennis en vaardigheden aan te leren en/of alternatieven te accepteren, zodat zij op een verantwoorde manier er mee om kunnen gaan en veilig aan het verkeer kunnen deelnemen.

Educatieve doelen en programma's die zo veel mogelijk aansluiten op belevingen, ervaringen en interesses van jeugdigen zullen eerder tot gewenste gedragsaanpassingen/-veranderingen leiden dan educatie via 'droge en naakte' feiten. Over wat de jeugd van 15-16 jaar in Nederland op het gebied van alcohol en/of drugsgebruik meemaakt, zelf doet of van anderen ziet en het kennisniveau van de gevolgen voor zichzelf of anderen in relatie tot verkeersveiligheid is niet veel bekend ('wie', 'waar', 'wanneer' en 'waarom'). Daarom is besloten om door middel van een oriënterend belevingsonderzoek meer inzicht te krijgen in deze onderwerpen. De resultaten van het belevingsonderzoek vormen onderdeel van het advies van de SWOV aan Veilig Verkeer Nederland (VVN) over te formuleren educatieve doelen ten behoeve van 15-16-jarigen in het voortgezet onderwijs met betrekking tot alcoholgebruik (en drugs) en het verplaatsingsgedrag (actief of passief).

1.2. Onderzoekdoelstelling

De doelstelling van het onderzoek is ervaringen, interesses, beeldvorming, intenties, barrières en eigen effectiviteit - die een rol spelen in de sociale wereld van de 15-16-jarigen - te beschrijven in relatie tot het gebruik van genotmiddelen, het zelf rijden (onder invloed) of het meerijden met een ander (die onder invloed is).

De volgende inzichten zijn daarbij van belang:

- Onder welke omstandigheden vindt consumptie van genotmiddelen plaats door jongeren, zoals: door wie, waar, in wiens gezelschap, voor- en/of nadelen van het gebruik ervan, kennisniveau?
  - In wat voor situaties maken jongeren anderen mee (familie, vrienden e.d.) die beslissen onder invloed te rijden en in hoeverre zien ze mogelijkheden om in dat beslissingsproces een rol te spelen?
  - Welke voornemens hebben ze zelf en wat komt daar in de praktijk van terecht?
  - Welke vervoermiddelen worden er gebruikt als men gaat stappen. Welke alternatieven van vervoer, mede in relatie tot bijv. sociale onveiligheid, worden overwogen?
  - Hoe belangrijk vinden jongeren het onderhavige onderwerp, toegespitst op het passief dan wel actief deelnemen aan het verkeer. Hoe liggen de interessen in het onderwerp 'verkeer en alcohol' in schoolverband en in relatie tot andere sociale- en/of maatschappelijke (levens)problemen?
  - Wat verwachten zij te doen als zij eenmaal zelf autorijden in relatie tot alcoholgebruik?
- Verder komen aan de orde:
- Ouders en alcohol/(drugs)gebruik.
  - De rol van de politie.
  - Barrières en eigen effectiviteit met betrekking tot (eigen) gebruik, in relatie tot verkeersveiligheid.

1.3. Het veldwerk

1.3.1. Achtergrond

Op basis van de resultaten van de HBSC-enquête (Health Behaviour in Schoolchildren) blijken er verschillen in het drinkgedrag tussen jongens en meisjes, stad en platteland en tussen VBO- en VWO-leerlingen. Er is daarnaast verondersteld dat de beeldvorming over alcoholgebruik in het algemeen zal verschillen tussen kinderen die opgroeien 'beneden de grote rivieren (verder gedefinieerd als: Zuid-Nederland)' en die opgroeien 'boven de grote rivieren'(Noord-Nederland). In Zuid-Nederland vormt het café-bezoek al van oudsher onderdeel van het sociale leven, zowel in gezinsverband als met vriend(inn)en. Dit in tegenstelling tot Noord-Nederland.

Om zoveel mogelijk verschillen in leefstijl, uitgaan en interessen te kunnen 'vangen' zijn scholen aangezocht in de steden: Amsterdam, Breda, Hengelo en Zwolle, waarvan bekend is dat veel leerlingen van (ver) buiten de stad komen.

De achterliggende gedachte is dat mogelijke verschillen in houding en gedrag langs een soort continuüm liggen verdeeld. Als daarom de uitersten in de steekproef voorkomen dan biedt dat een mogelijkheid om een belangrijk deel van dit continuüm in kaart te brengen. Door de keuze van de opleidingsniveaus en de spreiding in steden en provincies, menen wij daar in redelijke mate in te zijn geslaagd.

1.3.2. Selectie

De volgende groepen zouden worden geïnterviewd: een VBO-groep van jongens in het Noorden en één in het Zuiden van Nederland. Uit het VWO zouden een groep jongens en een groep meisjes, zowel in het Noorden als in het Zuiden worden aangezocht. Na twee proefgesprekken werd

duidelijk dat ook VBO-meisjesgroepen - zowel in het Noorden als in het Zuiden - minimaal gewenst waren. Deze groepen zijn aan het onderzoek toegevoegd.

Geslacht	Noorden		Zuiden	
	VBO	VWO	VBO	VWO
Meisjes	15	5	5	4
Jongens	5	10	5	5

Leraren op de scholen hebben leerlingen uit vierde klassen gevraagd om - op vrijwillige basis - mee te doen aan een groeps gesprek. Door kinderen zoveel mogelijk uit verschillende klassen in één groeps gesprek te laten deelnemen, is voorkomen dat zo'n groep zou kunnen bestaan uit alleen maar vrienden(innen). In de praktijk is inderdaad gebleken dat de meeste respondenten binnen één groep behoorden tot verschillende 'uitgaansgroepen'.

1.3.3. Samenstelling van de groepen

In totaal zijn er 9 groeps gesprekken gerealiseerd, waaraan in het totaal 54 jongens en meisjes deelnamen. De leeftijdverdeling naar opleidingsniveau en geslacht is in Tabel 1 opgenomen.

Zeven gesprekken zijn gevoerd met groepen, bestaande uit 4-6 jongens of 4-6 meisjes. Eén gesprek heeft plaatsgevonden met een groep van 10 meisjes en één met een gemengde groep, bestaande uit 5 jongens én 5 meisjes.

Van de negen gesprekken zijn er acht gevoerd op de scholen zelf en één thuis bij één van de jongeren. Het gesprek aan huis en één gesprek op school dienden als 'try out'. Uit deze gesprekken is naar voren gekomen dat drugsgebruik en sociale onveiligheid ook een rol spelen in het uitgaansleven van jongeren en mogelijk invloed hebben op de verkeersveiligheid. Daarom zijn beide onderwerpen toegevoegd als aandachtsgebieden tijdens de gesprekken. De 'try out'-gesprekken zijn in de analyse meegenomen.

Leeftijd	VBO		VWO		Totaal
	meisjes	jongens	meisjes	jongens	
14 jaar	2	1	-	-	3
15 jaar	10	5	2	6	23
16 jaar	6	3	7	8	24
17 jaar	2	1	-	1	4
Totaal	20	10	9	15	54

Tabel 1. Verdeling van het respondentenbestand naar geslacht en leeftijd.

1.3.4. Uitvoering en verwerking

Het veldwerk heeft plaatsgevonden tussen 24 maart en 18 mei. Elk groeps gesprek duurde minstens één uur en in sommige gevallen zelfs

meer dan twee uur. Elk gesprek is op band opgenomen en voor zover mogelijk woordelijk uitgewerkt. Het is wel eens voorgekomen dat men zó met elkaar in discussie kwam, dat de verschillende argumenten niet meer afzonderlijk te reproduceren waren. Eén gesprek bleek na afloop slechts voor de helft te zijn opgenomen. Daarom is direct na het gesprek alles genoteerd wat de onderzoeker er zich nog van kon herinneren.

1.4. Beperkingen van het onderzoek(materiaal)

De eerste beperking van het onderzoek is gelegen in de keuze van de onderzoeksmethodiek. Een belevingsonderzoek is kwalitatief van aard; bedoeld als oriëntering. Dat houdt in dat de resultaten bedoeld zijn om het waarom achter het gerapporteerde gedrag en de sociale geëngageerdheid van respondenten met het onderwerp in kaart te brengen. Aan de hand van ervaringen die jeugdigen zeggen te hebben opgedaan, meningen die zij zeggen te hebben over wat wel/niet hoort, kennis, barrières en eigen effectiviteit waarnaar verwezen wordt als verklaring voor hun sociale handelen, worden zoveel mogelijk in samenhang met elkaar in kaart gebracht. Kwalitatief onderzoek geeft dus géén inzicht in hoévél mensen die en die mening zijn toegedaan of zo en zo (zullen) handelen, maar wel in het waarom áls mensen zo en zo handelen.

De tweede beperking betreft het onderzoekmateriaal. Scholen zijn benaderd via contactpersonen. Uit de groepsgesprekken is duidelijk geworden dat scholen die mee hebben gedaan, zélf al geëngageerd zijn om hun beleid te richten op het voorkomen van de hier onderzochte problemen. Jeugd die naar dit soort scholen gaat, zal ongetwijfeld in hun beeldvorming worden beïnvloed door de sfeer die zij op school aantreffen. Hoe jongelui - die op scholen zitten waar het beleid niet is gericht op het indammen of voorkomen van uitwassen - aankijken tegen de onderzochte problematiek, blijft daarmee buiten beeld. Er mag dus worden aangenomen dat de resultaten van dit onderzoek eerder een te positief dan een te negatief beeld laten zien; het kan erger zijn!

1.5. Opbouw van het rapport

Hoofdstuk 2 geeft een verantwoording van de gekozen onderzoeksmethodiek. Waarom kwalitatief onderzoek, wat is de relatie tussen kwalitatief en kwantitatief onderzoek en hoe vullen ze elkaar aan? Vervolgens wordt ingegaan op de wijze waarop de analyse is uitgevoerd.

De daarop volgende hoofdstukken (Hoofdstuk 3 t/m 7) beschrijven de sociale context waarin de respondenten opgroeien en hoe die een rol speelt in hun ervaringswereld en meningsvorming, toegespitst op de plaats die alcohol en roken en/of blowen daarbij innemen. Gegeven deze context wordt in Hoofdstuk 8 beschreven welke ervaringen ze hebben opgedaan met passief en actief rijden onder invloed van alcohol. Hoofdstuk 9 beschrijft ten slotte hoe deze ervaringen, kennis, sociale achtergrond en gewoontevorming hun voornemens en verwachtingen beïnvloeden over wat ze denken te zullen doen als zij over een aantal jaren zelf autorijden en het rijden onder invloed. Hoofdstuk 10 gaat daarna kort in op de rol die de politie momenteel speelt in hun denken en handelen met betrekking tot uitgaan en rijden onder invloed.

Gezien de vrij complexe materie en de hoeveelheid informatie is gekozen voor een vrij uitgebreide samenvatting (Hoofdstuk 11). Het rapport sluit af

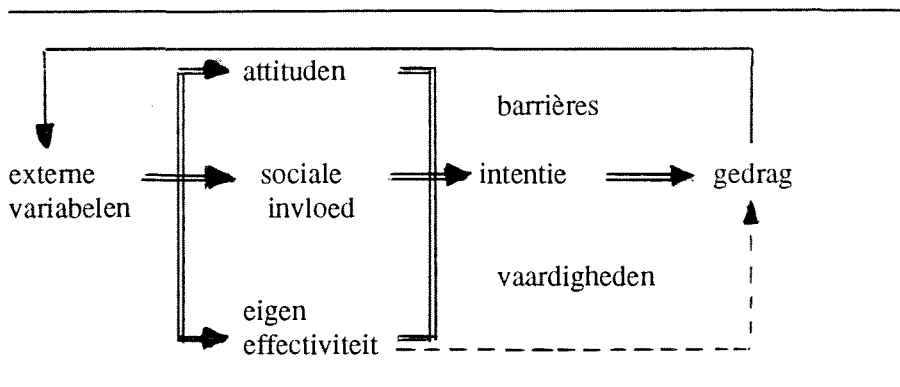
met het aanreiken van aangrijpingspunten voor educatieve doelen, niet alleen voor kinderen, maar ook voor intermediaire kaders.

2. Verantwoording van de onderzoeksmethodiek

2.1. Theoretisch uitgangspunt bij kwalitatief onderzoek

2.1.1. Model van determinanten van gedrag

Kok en Sandfort (1991) hebben modelmatig relevante gedragsdeterminanten weergegeven die een rol spelen bij gedragsverandering of -aanpassing van mensen door middel van (gerichte) voorlichting. Dat model ziet er als volgt uit:

Op grond van dit model zijn aandachtsgebieden geformuleerd voor het hier uitgevoerde belevingsonderzoek.

Modellen zijn géén blauwdrukken van de werkelijkheid. Ze zijn bedoeld om de complexiteit achter het menselijk handelen schematisch te ordenen. Welke rol ieder van deze determinanten spelen op de gedragsintenties en hoe ze met elkaar samenhangen (versterken of afzwakken), gegeven een bepaald onderzoekgebied, kan daar niet uit worden afgeleid. Anders gezegd, als gedragsverandering wordt nagestreefd is inzicht nodig in welke motieven of argumenten meer en minder belangrijk zijn in het denken van de doelgroep; is inzicht in het waarom achter het (intentionele) handelen en gedragen van belang. Het afzwakken of versterken van motieven kan leiden tot verschuiving van gedragsdeterminanten in de gewenste richting. Het hier bedoelde inzicht kan onder andere worden achterhaald door het de persoon en of groep zelf te vragen.

Kwalitatief onderzoek richt zich voornamelijk op het achterhalen van het waarom achter het handelen en biedt zo de 'tools' aan voor kwantitatief onderzoek. Kwantitatief onderzoek kan daarmee niet alleen de vraag naar het 'hoe vaak of hoeveel mensen', maar kan ook daarmee de gegeven antwoorden beter interpreteren.

Diepte-interviews en/of groepsgesprekken zijn in kwalitatief onderzoek de meest gebruikte technieken om dit inzicht te verkrijgen. Hieronder wordt kort ingegaan op het waarom achter deze technieken.

2.1.2. Socialiseringsproces

Het sociale leven bestaat uit een ontelbaar aantal gedragsregels hoe je je - gegeven een situatie en/of omstandigheid - behoort te gedragen. Elk mens dat opgroeit in een samenleving leert deze sociale regels spelenderwijs;

leert te onderscheiden in welke situaties en onder welke omstandigheden welke gedragsregels meer of minder belangrijk zijn in de omgang met anderen in die samenleving.

Vervolgens leert men het sociale gedrag van anderen te interpreteren in termen van deze 'algemene' kennis; men leert zich te verplaatsen in de rol van de ander en te ervaren hoe die ander hen ervaart.

Op grond van deze algemene of gezamenlijke kennis bouwt men zo verwachtingen op over hoe anderen zich in specifieke situaties en/of omstandigheden zullen gedragen; men interpreteert wat men ziet vanuit deze sociale kennis en (be)oordeelt het waargenomen sociale gedrag van anderen (Shantz, 1983).

Elke samenleving kent zo zijn eigen algemene en meer specifieke sociale gedragsregels, die van samenleving tot samenleving (kunnen) verschillen. Interpreteert men het sociale gedrag in 'vreemde' samenlevingen bijvoorbeeld op grond van de betekenis die het in de eigen samenleving heeft, dan kan dat tot komische verwarringen leiden.

Met andere woorden, van generatie op generatie wordt 'algemene (sociale) kennis' over hoe men zich behoort te gedragen, gegeven een specifieke situatie en/of omstandigheid, overgedragen. Bijvoorbeeld, is men ergens te gast dan gedraagt men zich als gast en niet als familielid. Is men leraar dan gedraagt men zich als leraar en niet als leerling en anderen verwachten dat gedrag ook. Daarvan (te veel) afwijken leidt tot onduidelijke situaties.

Men leert zich dus gedragen naar wat men zelf en anderen verwachten dat bij een specifieke rol hoort. In de sociologie wordt dat het socialiseringsproces genoemd. In de meeste situaties handelt en gedraagt de sociaal volwassen mens zich onbewust van deze kennis, maar wordt ernaar gevraagd dan zal men daar achteraf wél naar verwijzen.

Niet in alle milieus worden echter dezelfde regels even belangrijk gevonden, is de behoefte of noodzaak aanwezig om veel verschillende rollen te leren. Kennis over niet aangeleerde rolpatronen kunnen zo ontbreken in de sociale kennis die wordt overgedragen. Mensen 'herkennen' daarom al gauw of men met 'een gelijke' te maken heeft of niet.

In kwalitatief onderzoek wordt onder andere gezocht naar welke algemene sociale kennis van belang blijkt binnen de doelgroep en welke niet. Op grond daarvan kan gesteld worden dat ook uitkomsten uit kwalitatief onderzoek een zekere generaliseerbaarheid hebben.

2.1.3. *Sociaal gedrag van individuen*

Maar ook individuele, persoonlijke motieven spelen een rol en beïnvloeden het sociale gedrag.

In de sociale-psychologie wordt onder andere gesteld dat een bepaald (steeds terugkerend) sociaal gedrag zowel door zijn primaire beloning, als door andere vormen van beloningen (zoals bijv. geld en sociale bijval) blijft gehandhaafd (Shantz, 1983). Bijvoorbeeld:

- Op een bepaalde leeftijd ga je uit en drink je alcohol (sociaal gedrag). Als dat je een prettig gevoel geeft (primaire beloning) en zolang de kosten ervan beperkt blijven (geld) en 'men' het drinken van alcohol vanaf een bepaalde leeftijd van je verwacht/accepteerd (sociale bijval) is er voor het individu reden dit sociale gedrag te herhalen; het drinken van alcohol blijft gehandhaafd en wordt zo een gewoontegedrag.

Dat houdt in dat het overnemen van sociaal gedrag en er naar handelen óók samenhangen met de dagelijkse individuele ervaringen en de mate van het welbevinden daarbij. Ook deze laatste twee invloeden worden met behulp van kwalitatief onderzoek in relatie gebracht met: waarom subgroepen binnen een doelgroep wel en/of niet hetzelfde sociale gedrag willen én kunnen vertonen, zonder dat zij door anderen van de groep worden genegeerd (is negatieve sociale bijval). Prettige en/of onprettige individuele ervaringen kunnen leiden tot gedragsaanpassing.

Aan de hand van het volgende voorbeeld wordt dit geïllustreerd.

- Aan een senior fietser is gevraagd waarom hij voor een rood stoplicht wacht en of hij dat altijd heeft gedaan. Het antwoord luidde: nee, niet altijd. Als jonge knul weet je wel dat je voor rood moet stoppen, maar je wilt laten zien wat je kan, je neemt risico's en dat gaat ook meestal goed. Tegenwoordig voel ik me minder zeker op de fiets; beseft ik welke gevaren je kan lopen. Bovendien heb ik dat een keer zelf meegemaakt, dus stop ik voor rood en dat geeft me ook een veiliger gevoel (Lindeijer, 1988).

2.1.4. *Rationeel handelen*

Mensen handelen en gedragen zich dus rationeel; aan hun handelen en het zich gedragen is een 'interne logica' verbonden. Mensen zien en ervaren zichzelf en hun omgeving in termen van gemodelleerde werkelijkheden (ook wel symbolen genoemd of definities van situaties). Deze modellen of symbolen zijn eenvoudige constructies van de sociale werkelijkheid van de samenleving waarin men leeft, daarom subjectief en onvolledig.

Anders gezegd, de werkelijkheid waarin mensen leven is een 'gedefinieerde' werkelijkheid, die door handelen op basis van deze definities in stand wordt gehouden of veranderd. Dat betekent dat aan het handelen ook interpretatie vóóraf gaat, zij het vaak onbewust.

Als aan mensen wordt gevraagd waarom men zo en zo heeft gehandeld, of als gevraagd wordt hoe men in de toekomst denkt te handelen, dan zullen de in eigen woorden weergegeven ervaringen symbolische verwijzingen zijn naar onderdelen van die subjectieve werkelijkheid; verwijzen naar de interne logica achter het handelen.

Anders gezegd, verwijzingen hebben meestal betrekking op de geïnterpreteerde relaties tussen mensen en/of van sociale processen (Schuyt, 1986).

Volgens deze visie is het eigen handelen het 'antwoord' van individuen of groepen individuen op een geïnterpreteerde werkelijkheid. Waarnemingen in de werkelijkheid berusten dus op een oordeel van het individu over die werkelijkheid en dit oordeel kan slechts tot stand komen met behulp van symbolen die men in een sociale situatie heeft leren gebruiken.

Ook dit zal met een voorbeeld worden verduidelijkt:

- Aan kinderen is gevraagd waarom zij door rood licht (symbool) fietsen. In hun eigen woorden luidde de verklaring als volgt: je moet wel voor rood licht stoppen (algemene sociale gedragsregel die men in eerste instantie heeft leren gebruiken), maar niemand doet dat (eigen interpretatie van de werkelijkheid) en ik heb nog nooit gezien dat je daardoor een ongeluk krijgt (oordeel over de consequentie van dat handelen; het nut van de regel), maar automobilisten moeten zich er wel aanhouden (herdefiniëring van de situatie) (Lindeijer, 1992).

2.1.5. Redeneerpatronen

De techniek die in gesprekken wordt toegepast is erop gericht mensen de kans te geven de interne logica achter hun handelen zo volledig mogelijk te laten verwoorden. Deze verwoordingen worden 'redeneerpatronen' genoemd. Redeneerpatronen zijn dus argumenten waarmee mensen achteraf hun handelen verklaren en zijn per definitie 'gekleurd'.

Enerzijds door het milieu en de sociale omgeving waarin men opgroeit; de school die men bezoekt, de buurt waarin men woont, de opleiding die men volgt, de vrienden die men heeft of zoekt, de acceptatie of verwerping van waarden en normen die leven in het eigen milieu of die in een breder kader gelden binnen de samenleving waartoe men behoort.

Anderzijds komen in redeneerpatronen de selectiviteit en beperktheid waarmee mensen de sociale werkelijkheid om zich heen ervaren en interpreteren aan het licht.

In redeneerpatronen zullen mensen ook verwijzen naar de volgende invloeden op het gerapporteerde gedrag. Zo kunnen er barrières zijn, die de intentie om zo en zo te handelen blokkeren.

Het kan zijn dat men op grond van individuele fysieke en/of psychische beperkingen de eigen effectiviteit onder- of overschat om het intentionele gedrag ook daadwerkelijk tot uitvoering te brengen.

Een andere mogelijkheid is dat men (nog) niet over voldoende vaardigheden beschikt om het gedrag uit te voeren.

2.1.6. Diepte-interview of groepsgesprek

Onder diepte-interview wordt hier verstaan: een ongestructureerd gesprek tussen interviewer en respondent. De taken van de interviewer tijdens het gesprek zijn als volgt te omschrijven:

- Het gesprek openen met een uitleg wat het doel is van het gesprek.
- Het gesprek zodanig sturen dat de gewenste aandachtspunten aan de orde komen, waarbij de volgorde daarvan zo veel mogelijk aan de respondent wordt overgelaten.
- Discrepancies in de argumentatie moeten worden uitgediept.
- Voorkomen moet worden dat er discussie ontstaat tussen interviewer en respondent over de aangedragen argumenten van de respondent. De respondent moet beseffen dat de werkelijkheid zoals hij/zij die ervaart gerespecteerd wordt, waarde heeft.
- Als er haperingen ontstaan tijdens het gesprek moet uitgediept worden wat daarvan de achterliggende reden is.

Ook groepsgesprekken zijn ongestructureerd van opzet en de taak van de interviewer daarbij is dezelfde.

Het nadeel van een groepsgesprek is dat niet altijd té diep op een argument of discrepantie van één van de groepsleden kan worden ingegaan. Dit ter bescherming van het individu in de groep.

Daartegenover staat dat groepsgesprekken het voordeel bieden dat men - gegeven een onderwerp - kan nagaan of argumenten die boven tafel komen andere groepsleden wellicht overtuigen; hen bewust maken van andere gezichtspunten die van belang kunnen zijn.

Een ander voordeel is dat met groepsgesprekken méér respondenten tegelijkertijd kunnen worden benaderd. Dit kan van belang zijn als er van te voren meerdere externe variabelen van invloed worden geacht.

In deze onderzoekopzet is gekozen voor groeps gesprekken, omdat veel externe variabelen van invloed worden geacht, zoals verschillen tussen geslacht, tussen Noord- en Zuid-Nederland, tussen stad en platteland en tussen opleidingsniveaus (zie ook par. 1.3).

2.2. Verantwoording van de analyse

Omdat het bij kwalitatief onderzoek gaat om het achterhalen van rede- neerpatronen, worden de interviews op band opgenomen en zo veel mogelijk woordelijk uitgewerkt.

De analyse start met het meerdere malen doorlezen van deze protocollen. Daarbij stelt de lezer zich 'open' voor mogelijke verschillen in argumen- tatie op grond van de invloed van externe variabelen. Zo leest men bij- voorbeeld eerst alle protocollen van de meisjesgroepen door en daarnaar dat van de jongensgroepen.

Worden er verschillen gevonden, dan wordt nagegaan wat de wel en niet gelijkkluidende argumenten met elkaar gemeen hebben.

Zo bouwt men in de analyse een beeld op van de 'algemene sociale ken- nis' waaraan gerefereerd wordt, gemeenschappelijke motieven en argu- menten, de mogelijke individuele afwijkingen daarvan en het waarom daarachter.

Vervolgens worden gelijkkluidende argumenten verzameld en gesorteerd op grond van bijvoorbeeld de externe variabelen. Daarna kan op grond daar- van in kaart worden gebracht welke motieven en/of argumenten - gegeven de doelgroep als geheel of sub-doelgroep(en) - wel en/of niet van belang zijn en aangrijpingspunten opleveren voor educatie en/of voorlichting. Anders gezegd, op grond van interviewfragmenten die ongeveer gelijk- luidende argumenten bevatten kan de onderzoeker op een abstracter niveau samenhangen beschrijven.

Dat betekent wel dat de onderzoeker telkens bij een conclusie aannemelijk moet maken dat de conclusie niet een creatieve vinding van hem of haar zelf is, maar logisch voortkomt uit de argumenten van de respondenten.

Bij dit soort analyses is het dan ook gebruikelijk en wenselijk om gevon- den verbanden door te spreken met een collega, om op grond van die discussie na te gaan of er zoveel mogelijk objectiviteit is betracht bij de interpretatie. De collega wordt als 'klankbord' gebruikt.

Daarnaast biedt zo'n gesprek de mogelijkheid om na te gaan of méér verbanden aanwezig zijn in het materiaal, dan in eerste instantie door de onderzoeker zijn gevonden.

Voor dit gedeelte van het onderzoek heeft dr. P.B.M. Levelt als klankbord gediend.

Voor de lezer zijn telkens in het rapport, daar waar conclusies zijn getrok- ken of verbanden zijn gelegd, interviewfragmenten aan de tekst toege- voegd.

3. Socialisering en de rol van alcohol daarin

3.1. Alcoholgebruik thuis

Alcohol maakt een vast bestanddeel uit van de gezinsconsumptie, maar is wel het privilege van de volwassenen binnen het gezin. In ongeveer de helft van de gezinnen van de respondenten vormen de moeders daarop een uitzondering, omdat ze volgens hen niet van alcohol houden. Als ze er wel van houden, komt uit de beschrijving van de kinderen naar voren dat moeders dan vaak matig drinken en dat meer doen uit gezelligheid dan dat ze er persoonlijk behoefte aan hebben. Dit in tegenstelling met het beeld dat van de vaders wordt gegeven. Alle vaders hebben in meer of mindere mate een vast drinkpatroon.

Met andere woorden de jeugd groeit op in een samenleving waarin ze ervaren dat het gebruik van alcohol een belangrijk element vormt in het sociale leven van de volwassene. Alcohol draagt bij aan de gezelligheid; aan ontspanning. Daarnaast ervaren ze dat het drinken van alcohol meer thuis hoort in het leven van mannelijke volwassenen dan in die van vrouwen.

Eén van de aanwijzingen dat dit onderscheid naar sexe van invloed lijkt op de beeldvorming van jeugdigen is het feit dat alleen meisjes het drinken van alcohol als (noodzakelijk) onderdeel van hun sociale contacten ter discussie stellen tijdens de gesprekken. In alle gesprekken met meisjes komt wel ergens tijdens het gesprek de vraag naar boven: je hoeft toch niet te drinken!? of 'je kunt toch ook lol hebben zonder alcohol?'. Meisjes die zo'n vraag stellen, drinken zelf in de meeste gevallen wel alcohol. Een andere aanwijzing is dat ook ouders eerder accepteren dat een opgroeiende zoon dan een dochter alcohol drinkt. Onbekend is hoeveel respondenten één of meer broers en/of zussen thuis hebben.

Discussie (meisjesgroep)

- Je kan toch ook nuchter lol hebben? (houdt niet van alcohol)
- Ja, maar het is toch anders.
- Ja, maar je hoeft toch niet altijd te drinken om lol te hebben! (drinkt zelf wel alcohol).
- Als je bier drinkt heb je een ander gevoel dan met cola.
- Ja, dat is wel waar, maar er zijn er dan een heleboel die dan zat zijn en zo...
- Daarom, en die zitten dan te vervelen.

Van de 54 respondenten zeggen tien géén alcohol te drinken. Acht daarvan zijn meisjes. Deze acht zeggen géén alcohol te drinken, omdat ze er niet van houden. Eén van de twee jongens zegt om geloofsovertuiging niet te drinken en de andere jongen houdt meer van cola en frisdrank; alcohol hoeft niet meer zo nodig van hem.

- Ik lust wel alcohol, maar ik drink liever cola of frisdrank. Ik vind er niks meer aan, vroeger wel (jongen).

Heeft men thuis een oudere broer of zus, dan staan ouders minder negatief tegenover het gebruik van alcohol door de respondent dan wanneer men de oudste thuis is. In het laatste geval blijken ouders (vaak) moeite te hebben met de acceptatie dat er op die leeftijd (15-16 jaar) al alcohol

- wordt gedronken en in een enkel geval is het zelfs niet bespreekbaar.
- Mijn vader drinkt graag bier en mijn broer ook, mijn moeder drinkt dan een wijntje. Het is meer dat ik voor de gezelligheid wel eens meedrink thuis. Er staan rissen flessen in de kast, maar je denkt er eigenlijk niet aan! (meisje).
  - Mijn moeder wil niks van alcohol weten, want wij hebben daar genoeg ellende van meegemaakt in de familie. Dus ik weet wat het doet en daarom drink ik maar matig en vaak helemaal niet. Je kunt best lol hebben zonder alcohol (meisje).
  - Ik mag door de week geen alcohol drinken, of er moet een feest zijn of zo (meisje).
  - Ze hebben liever niet dat ik aan de alcohol zit, maar thuis mag ik beslist niet! (meisje).
  - Mijn ouders zeggen gewoon: wij hebben gelijk en daarmee uit en wat anderen er van vinden, daar hebben wij niks mee te maken (meisje).
  - Ik denk dat het helpt als je een oudere broer of zus hebt, dan zijn je ouders er al aan gewend. Als je de oudste bent, zoals ik, dan is alles nieuw voor je ouders (jongen).
  - Kijk, thuis praat je meer met elkaar dan je drinkt. Als mijn vader een pilsje drinkt vraagt hij wel aan mij of ik mee doe (jongen).
  - Toen ik 15 jaar was kreeg ik alcoholvrij bier, nu mag ik pils (jongen).
  - Mijn moeder houdt niet van alcohol, maar mijn vader heeft zo nu en dan van die buien en dan drinkt hij een borreltje of iets anders, dan wordt hij reuze gezellig. Dan voelt hij zich lekker, net als ik (jongen).
  - Mijn vader drinkt altijd wijn aan tafel, maar mijn moeder houdt er niet van. Ik drink wel eens mee, maar ik kan er nog niet goed tegen (jongen).

Verschillen in het alcoholgebruik binnen het gezin (drinkgewoonten tussen mannen en vrouwen en/of de mate waarin) zijn noch gevonden tussen (grote) steden en het platteland, noch tussen het Zuiden en Noorden van Nederland of tussen opleidingsniveaus onderling.

3.2. Alcoholgebruik buitenshuis

Nagenoeg alle respondenten vinden het drinken van alcohol thuis minder prettig dan buitenshuis; als ze onder hun leeftijdgenoten zijn. De belangrijkste reden daarvoor lijkt het zich vrijer, volwassener voelen onder eigen leeftijdgenoten. Thuis wordt er op hen gelet dat ze niet te veel drinken. Eén hooguit twee pilsjes kan, maar niet meer. Men ervaart dat als betutteling. Ze voelen zich als kind behandeld en dat zijn ze niet meer in hun ogen.

De indruk bestaat wel dat meer jongens dan meisjes de betutteling van hun ouders op deze leeftijd irritant vinden.

Discussie:

- In het café is de sfeer heel anders dan thuis, waardoor je gewoon wat vrijer bent en waardoor je als je iets drinkt ook vrijer voelt. Als je thuis wat drinkt dan onderdruk je dat gevoel een beetje.
- Je bent so-wie-so al lossier buitenshuis en dat komt zeker naar voren als je drinkt.
- Dat is gewoon leuk! Anders zou ik niet drinken. Waarom zou je?
- Het is altijd irritant als je ouders erbij zijn, je neemt je ouders toch ook niet mee naar een feest?
- Thuis drinken vind ik niet fijn. Dan zitten ze zo op je te letten. Als je

een tweede biertje wil, zeggen ze: alweer? Als je uitgaat drink je prettiger, dan let niemand op je.

- Als je onder elkaar bent is de sfeer heel anders dan thuis en dan drink je ook meer.

- Ja, je moet zelf kunnen uitmaken hoeveel je drinkt en dat kan thuis niet.

Het beeld dat hier naar voren komt is, dat 15-16-jarigen erkenning zoeken bij ouders - maar ook daar buiten - dat ze een zeker stadium van volwassenheid hebben bereikt; dat ze al redelijk zelfstandig zijn en daar naar kunnen en willen handelen.

Een ander belangrijk element in dit proces van volwassenwording is het opdoen van ervaringen buiten het gezin. Althans, voor zover zij daar al zelf behoefte aan hebben. Als ouders dát onthouden, wordt dat als zeer grievend ervaren, ondanks het feit dat ze zich over het algemeen wél realiseren dat ouders zich vaak (terecht) ongerust maken over hen.

Zelf zijn de respondenten van mening dat deze leeftijd fase (14 tot 16 jaar) bij uitstek geschikt is om ervaringen op te doen met uitgaan, je te leren gedragen en handhaven in een groep, alcohol te drinken, te roken en/of te blowen. Daarmee geven ze impliciet aan dat ze op deze leeftijd nog niet wensen geheel verantwoordelijk te worden gesteld voor de gevolgen van hun experimenteel gedrag. Ze zijn zich ervan bewust dat gevolgen van eventuele uitpattingen in deze leeftijd fase hen minder worden aangerekend, dan als je al 18 jaar bent. Het verbieden (door ouders) om deze ervaringen nu op te doen, leidt tot stiekem gedrag.

Discussie:

- Als je zestien bent mag je op een brommer en mag je in het openbaar alcohol drinken. Zowel op een brommer rijden als alcohol drinken moet je leren.

- Ik vind, op je zestiende hoor je er echt bij. Dan heb je een leeftijd bereikt waarin je veel meer kan, heb ik het idee. Het houdt veel meer in!

- Als je veertien bent, voel je je onzeker, je hoort er nog niet echt bij. Ik ben nooit uit geweest toen ik veertien was, maar ik denk dat als je dan ergens binnen stapt, dat je dan voelt dat je aangekeken wordt.

- Ik denk dat iedereen zich zo voelt, maar dat geeft niet, want dan ben je met allemaal 14-jarigen.

- Toch geloof ik, dat je voelt dat je er nog niet echt thuis hoort, in het café of de disco.

- Maar ik denk dat je nog niet echt behoefte hebt om uit te gaan als je veertien bent. .

Discussie:

- (I: Voel je je meer volwassen als je drinkt?).

- Ik niet, ik voel me zoals ik me altijd voel. Ik voel me gewoon mezelf.

- (I: Maar, als je nu even terug denkt aan de tijd dat jullie begonnen te drinken?)

- Ja, dan is dat meestal wel een oudere waarmee je meegaat..

- Ja, in die tijd wel, maar nu niet meer. Als ik nu sta te drinken heb ik niet meer het gevoel dat ik me twee of drie jaar ouder voel.

- Nou als er van die jongeren binnen komen, die denken dan gelijk dat als ze wat drinken, dat ze dan ouder, volwassener lijken. Dan zie je van die 12-jarigen, die zitten te roken en zijn helemaal zat. Die denken dan meestal dat ze ouder lijken dan ze zijn.

Discussie:

- Ik mag helemaal niet uit en ik ben al bijna 16! Mijn ouders zijn bang dat ik drugs ga gebruiken. Ze wantrouwen me gewoon, waarom weet ik niet want ik heb ze nog geen enkele reden daarvoor gegeven.
- Ze zijn gewoon bang dat er wat met je gebeurt.
- Wil jij eigenlijk wel uit?
- O, ja, dolgraag!
- Daar kun je toch met je ouders over praten?
- Oh, nee!
- Nou, dat vind ik dom, als je het gewoon zegt, dan mag het. Je kunt je ouders toch onder druk zetten! Bijvoorbeeld, door niet meer af te wassen of zo.
- Nou, dan ken je mijn ouders niet!
- Maar ze wéten toch dat iedereen van je leeftijd uitgaat?
- Ja, dat weten ze wel, maar ze zeggen gewoon: jij bent niet iedereen. Als ik 18 jaar ben ga ik het huis uit en dan ben ik nog nooit uitgeweest!
- Dan weet je niet hoe het is!
- Nee, dan heb je juist géén verantwoordelijkheidsgevoel! Dan weet je niet hoe je je moet gedragen!
- Je moet op deze leeftijd juist ervaring daarmee opdoen. Kijk, als je pas op je 18de ervaring opdoet... dan heb je het juist nodig om te weten hoe ver je zelf kunt gaan.
- Ja, want als ik eenmaal uit huis ben, ga ik van alles uit proberen! Zo van, nu heb ik de kans! Als je zo strak wordt gehouden, ga je vanzelf wel stiekem allerlei dingen doen!
- Ja, mijn vriend van 26 mag ook nog steeds niks, die doet nu alles stiekem.

In onze steekproef zijn noch verschillen naar opleidingsniveau, noch naar geografische ligging aangetroffen met betrekking tot deze meningen.

Samengevat: Het drinken van alcohol maakt deel uit van het sociale leven van volwassenen; het is één van de uiterlijkheden van het volwassen zijn. Het drinken van alcohol blijkt wel meer gekoppeld te worden aan mannen dan aan vrouwen. Voor 15-16-jarigen is erkenning of acceptatie als volwassene erg belangrijk en dus nastrevenswaardig, maar zonder al volledig verantwoordelijk te worden gesteld voor de gevolgen van hun daden en/of handelen. Het drinken van alcohol is één van die uiterlijkheden van de volwassenen. Daarom is het drinken van alcohol thuis, maar zeker buitenshuis (onder elkaar) belangrijk. Voor jongens lijkt dat meer te gelden dan voor meisjes. Alcohol neemt remmingen weg, maakt je losser en helpt je over een 'drempel' heen. Kortom, alcohol bevordert het leggen van de zo noodzakelijke sociale contacten buitenshuis.

4. Roken, drugs en alcohol

Nagegaan is of er een samenhang is tussen het gebruik van drugs en/of roken en het drinken van alcohol. Daarbij komt dat wij verwachten dat de problematiek rond drugs wellicht aanknopingspunten biedt om dat van alcohol te benaderen. Ook is weinig of niets bekend over of drugsgebruik onder jongeren implicaties in kan houden voor de verkeersonveiligheid, zoals bij alcohol het geval is.

Het onderwerp (blowen) roept gevoelens van gêne op in de groep, alsof het onderwerp eigenlijk taboe is. Er valt een stilte óf men reageert lacherig bij het aansnijden van dit onderwerp. Als echter de indruk wordt gewekt dat de onderzoeker alleen maar geïnteresseerd is, komen de verhalen los. Dit in tegenstelling tot vragen over het gebruik van alcohol. In tegenstelling tot het alcoholgebruik, praat je alleen onderling met elkaar over drugs en drugsgebruik.

4.1. Thuis in het gezin

In ongeveer de helft van de gezinnen wordt er door (één van beide) ouders en/of een oudere broer of zus gerookt of men is er onlangs mee gestopt. Van de respondenten blijkt ongeveer de helft soms tot regelmatig te roken en die komen niet allemaal uit een gezin waar gerookt wordt. Een kwart dáárvan geeft toe aan sigaretten verslaafd te zijn. Als men (nog) niet rookt, is dat vanwege de sport of men vindt het gewoon niet lekker. Ook hier weer, ongeacht of er thuis wel of niet wordt gerookt. Eén respondent rookt niet om godsdienstige redenen.

Er zijn géén aanwijzingen dat het roken van een sigaret óók betekent dat men zich eerder waagt aan het roken van een 'stikkie' of andersom. Eén respondent is er van overtuigd dat je beter kunt blowen dan alcohol drinken en handelt daarnaar. De argumentatie achter zijn handelen is als volgt:

- Kijk, dat is één van de redenen dat ik niet drink, ik rook stikkies. Als je dan óók drinkt, kan dat slechte gevolgen hebben voor later. Dat is wetenschappelijk bewezen en algemeen bekend. Ik denk dat ik ook niet drink omdat er zoveel ongelukken gebeuren in het verkeer, alleen door alcohol. Als je blowt kun je er nog bij blijven, dan heb je nog niet die vertraagde reactie die je hebt als je drinkt, tenminste dat denk ik. Ik denk dat je je beter kunt concentreren als je blowt dan als je alcohol drinkt. Je voelt je wel wat langzamer, maar als het er op aankomt reageer je op tijd. Dus blowen is minder erg in het verkeer. Ik heb trouwens ook nog nooit gehoord dat iemand die geblowd had een ongeluk kreeg. Meestal gebeurt een ongeluk omdat iemand onder invloed van alcohol is.

Een aantal respondenten vertellen dat een oudere broer of zus wel blowt of dat heeft gedaan. Positieve dan wel negatieve ervaringen van broers of zussen met 'blowen' beïnvloedt de wens van de respondent om er zelf al of niet mee te experimenteren. Niet dat dat soort ervaringen andere jongeren zonder meer overtuigt, gezien bijvoorbeeld het verloop van het volgende gesprek:

Discussie:

- Mijn broer heeft het uitgeprobeerd en die zei: als je het een keer hebt geprobeerd, dan doe je het nooit meer! Zo vies is het gewoon! Hij doet het ook niet meer, dus waarom zou ik het dan doen? Het wil natuurlijk niet zeggen dat ik me ook beroerd zou voelen, maar ik probeer het al niet meer.
- Nou... maar ik zou het ... Nee, ik heb er op zich iets op tegen... ik weet niet... nee, ik zou het ook niet doen.

Tussen ouders en kinderen blijkt het onderwerp 'drugs' moeilijk bespreekbaar, op een enkele uitzondering na. Maar ook vanuit henzelf zal dit onderwerp thuis niet worden aangesneden. Deze veronderstelling wordt gebaseerd op het feit dat het onderwerp tijdens de gesprekken gevoelens van gêne oproepen. Over drugs praten met volwassenen lijkt 'not done', wel met je leeftijdgenoten.

Respondenten zélf hebben de indruk dat hun ouders bang zijn om over drugs te praten. Als op de televisie drugs ter sprake komen, willen ouders wel eens een opmerking plaatsen in hun richting.

Ook als er in de kranten melding wordt gemaakt van vechtpartijen in de binnenstad, merken ze dat hun ouders toch wel erg bezorgd zijn als zij gaan stappen.

Wat betreft het gebruik van alcohol weten de jongeren dat hun ouders het niet toejuichen, maar het minder bedreigend inschatten dan blowen en/of roken. Mogelijke gevolgen van alcohol in het verkeer zijn óók niet echt onderwerp van gesprek in het gezin.

Discussie:

- Bij mij thuis hebben ze gezegd: als je het wil proberen, probeer het dan... Nou, dan hoeft het van mij al niet meer. Als je iets stiekem moet doen, dat is spannend!
- Als er iets op tv is bijvoorbeeld, dan zeggen ze: ik hoop dat je er niet aan begint. Maar als je het wel doet, is het niet onze schuld. Ja, ze zijn wel bang dat ik het zou doen.
- Nee, uit zich zelf beginnen ze er bij ons thuis niet over.
- Alleen met mijn oudere broer praat ik er wel eens over, want die heeft van alles al meegemaakt, dus... maar met mijn ouders, nee, dat lukt niet echt. Die zijn panisch van elk zaakje! Als ik vertel dat ik één glas bier op heb dan schrikken ze al.
- Ik krijg een smak geld als ik voor mijn 18de niet rook.
- En dan ben je 18 en dan ga je roken, wat heeft het dan geholpen?
- Niks, maar ik heb wel een smak geld.

Discussie:

- (I: Praten jullie ouders met jullie over alcohol in het verkeer?)
- Niet uit zichzelf. Kijk, het is niet zo dat ze gaan zitten en zeggen: kom, we gaan eens over alcohol praten.
- Bij ons wordt er alleen over gepraat als er iets op tv is, maar niet zo maar.
- (I: Zouden ze er niet over durven praten?)
- Nou, ik denk dat dat bij mijn ouders zo is. Ik denk dat zij zich schamen of zo...
- (I: Waarom denk je dat?)
- Omdat ze er nooit over praten. Als je dat hoort van andere kinderen, dat die alles thuis bepraten, dat gebeurt bij ons niet.

4.2. Buitenshuis

Het in de naaste omgeving meemaken wat de gevolgen kunnen zijn van het regelmatig 'blowen' kán een reden zijn om er maar niet mee te beginnen, ook al is men nieuwsgierig hoe het smaakt en/of voelt.

4.2.1. De straat

Driekwart van de respondenten in Amsterdam zeggen wel eens tot regelmatig een 'stikkie' te roken, waarvan er twee ongeveer een jaar lang dagelijks drie tot acht stikkies hebben gerookt. Zelf omschrijven ze dat als een soort verslaving. Het is wel eens voorgekomen dat ze niet meer op eigen kracht naar huis konden, maar in de meeste gevallen lukte het wel (op de fiets), zij het wat 'wankel'. Ter compensatie roken nu beiden en zijn dáár aan verslaafd.

'Gelegenheid maakt de man', lijkt hier te gelden. In Amsterdam (en wellicht in de hele randstad?) zien ze dat er openlijk drugs wordt aangeboden op straat. In de cafés, waar ze komen, zien ze anderen regelmatig blowen. Merkwaardig genoeg verwijzen jongeren buiten Amsterdam vaak naar situaties in Amsterdam, zoals zij zich voorstellen dat het er toegaat. Niemand van hen is nog uitgegaan in Amsterdam. De verwijzingen hebben alleen betrekking op sociale onveiligheid en drugs. Sommigen denken dat je je in die situaties dan ook wel zo zou móeten gedragen; je moet je aanpassen aan je omgeving.

Discussie:

- In Amsterdam heb je meer kans om aangerand te worden.
- Nou, hier zijn ook een aantal mensen aangerand.
- Maar, Amsterdam heeft zo'n reputatie en daar gedragen mensen zich dan ook naar, denk ik.
- Ja, daar móet je je gewoon zo gedragen!
- Nou, dat geloof ik niet, er loopt overal wel van dat gespuis rond.
- Maar daar loopt iederéén te blowen!
- Ik ben blij dat het bij ons nog niet zo te zien is op straat, dan kom je ook niet in de verleiding.

Discussie:

- Bij ons merk je nog niet zoveel van het blowen. Het is meer alcohol drinken en plaatjes draaien, dus veel onschuldiger dan bijvoorbeeld in Amsterdam.
- Maar, hier wonen ook veel minder mensen.
- In Amsterdam draagt ook iedereen van alles op zak, maar dat is hier niet zo. Het is hier een klein dorp, wij zijn allemaal boeren. In de stad zitten er ook een hoop op elkaar, dan krijg je eerder ruzie.

Buiten Amsterdam is blijkbaar het 'dealen' en blowen nog niet een dagelijks straat- of cafébeeld. Of je wel of niet blowt is dan vooral afhankelijk van de groep waartoe je behoort; met wie je omgaat.

Degenen die blowen weten allemaal te vertellen dat als je blowt je wel na een stikkie alcohol kunt drinken, maar niet andersom; dan wordt je bevoerd of de beoogde werking ervan is verdwenen.

4.2.2. *De groep*

Groepsdruk en je gedragen zoals je inschat dat leden van de groep dat van je verwachten - met als doel te worden geaccepteerd als gelijke - loopt als een rode draad door alle gesprekken. Uitzondering daarop vormt het roken van een stikkie. Althans, in groepen waar het blowen níet is verheven tot een soort van status wordt een weigering om mee te doen normaal gevonden; er wordt dus niet met alle (groeps)middelen aangedrongen. Ze beseffen namelijk héél goed dat je je niet kan onttrekken aan de groep, als de groep het niet zou accepteren dat je niet mee blowt.

- Ik ken een aantal lui uit een aantal groepen, die doen aan alles mee om stoer te doen, om er bij te horen. Ik ken er één en die gedraagt zich compleet anders als hij bij de ene groep is of bij de andere.

- Hier hebben wij ook zo'n groep, als je daartoe behoort, behoort je te blowen. Het is gewóón in die groep en dus doen ze het allemaal.

Discussie:

- Je wordt nooit gedwongen. Het is altijd je eigen wil! Ze zeggen wel: doe het eens, maar het blijft je eigen wil.

- Ja, dat is zo, als er een paar blowen kan je gewoon meedoen, maar het móét niet.

- Precies, dan hoef je het echt niet te doen, desnoods ga je gewoon weg.

- Maar dat doe je ook niet zo makkelijk, want je wil er wel bij horen, meetellen.

- Maar je bent je wél bewust dát je het doet.

- (I: En alcohol?)

- Alcohol is algemeen geaccepteerd, maar blowen niet.

- Ze vragen wel eens: wil je er ook één? En dan zeg ik nee en dat maakt ze niet uit.

- Als je mee wilt doen is dat o.k, wil je niet meedoen is dat ook o.k. Dat bepaal je zelf.

4.2.3. *Relatie: school, café en disco*

Dat roken en alcoholgebruik elkaar zouden kunnen beïnvloeden of versterken wordt niet als zodanig ervaren. Als ze naar hun stamcafé gaan of de disco vinden velen het wel vervelend als het er 'blauw' ziet van de rook, maar 'daar wen je aan'; 'je gaat even naar buiten om wat frisse lucht te scheppen' of 'je steekt er óók één op om anderen rook in het gezicht te blazen, dus gewoon terugpesten'.

Roken is wel - net als alcohol - voor een aantal respondenten een gedragscode dat een zekere volwassenheid impliceert, zij het niet zo sterk als alcohol. Deze conclusie wordt gebaseerd op het feit dat er ook velen zeggen niet te roken. Dat men begint te roken, komt meestal omdat iemand in de groep het doet en niet omdat men het thuis ziet. Het in de groep zien roken maakt hen niet alleen nieuwsgierig, maar wekt bij hen ook de indruk dat degene die het doet zelfstandiger - dus volwassener - lijkt in de groep. Een ander belangrijk element in deze context is het feit dat men op school meestal voor het eerst in contact komt met roken of blowen. Via de kinderen op school wordt men vervolgens meegenomen het uitgaansleven in. Het is dus erg belangrijk dat men al op school zich kan aansluiten bij groepen, die het roken, blowen en drinken niet tot hoogste status hebben verheven. Komt men wel in aanraking met 'verkeerde' groepen, dan kan men al snel van kwaad tot erger komen.

Discussie: (I: Waarom roken jullie?)

- Om bij de groep te horen.
- Op school begin je ermee. Er is er dan meestal eentje die 's avonds al uitgaat en daar rookt.
- (I: Kun je niet zeggen: in onze groep wordt niet gerookt).
- Dat gaat moeilijk om iemand uit de groep te zetten omdat hij rookt.
- Nee, dat wordt niet gedaan. Je denkt eerder dat als je niet rookt dat je dan zelf niet mee telt.
- Ik denk dat je nieuwsgierig bent en dan probeer je het ook. Als het smaakt neem je er steeds vaker één.
- Ik rook alleen als ik uitga, omdat je er dan meer de neiging toe hebt. Kijk, als ze allemaal roken, dan rook je toch ook mee? Dan kan je er net zo goed een opsteken.
- Ja, en roken is stoer als je veertien bent. Nu, als ik het nu anderen zie doen, vind ik het dom, maar toen ik het zelf ging doen vond ik het stoer.
- Ja, je wilt er gewoon bij horen. Je wilt zoveel mogelijk vrienden hebben. Mijn ouders roken niet, maar ik doe het wel als ik uitga.
- Je wilde me niet eens een sigaret geven, om het uit te proberen!
- Nee, en die krijg je ook niet van mij. Ik weet wat het is om er aan verslaafd te zijn en jij bent nog echt onschuldig en dat moet je zo houden. Dus daar werk ik niet aan mee!
- Misschien vind ik het wel vies.
- Dat kén ik, want misschien vindt je het lekker, dus van mij krijg je het niet.

In deze steekproef zijn méér VBO- dan VWO-leerlingen aangetroffen die roken of blowen. Ongeveer evenveel jongens als meisjes roken en hebben wel eens een stikkie gerookt. Met betrekking tot (de houding tegenover) blowen is er wel verschil tussen stad en platteland. Een verklaring daarvoor lijkt dat in de stad (in Amsterdam méér dan in de andere steden) men eerder de kans loopt er mee geconfronteerd te worden (en dus in de verleiding te komen er mee te experimenteren) dan op het platteland. Het roken van een stikkie heeft, volgens degenen die het (wel eens) doen, ongeveer dezelfde werking als alcohol.

4.3. Stress

Zowel voor het roken en/of blowen als voor het drinken zijn alleen door meisjes een aantal redenen aangevoerd die te maken hebben met stress en het wat 'om handen hebben'. De indruk uit de jongensgroepen is eerder dat roken en blowen 'stoer' staat als je het doet of hebt uitgeprobeerd; het lijkt belangrijk om er over mee te kunnen praten.

Geén onderscheid naar opleidingsniveau of anderszins is aangetroffen met betrekking tot deze verwijzingen e.d.

- Met mijn verkering ging het mis en toen ben ik weer gaan roken. Ook alcohol brengt je dan in zo'n lekkere roes, dan vergeet je even waar je mee bezig bent.
- Ik heb het (stikkie) wel eens uitgeprobeerd en je hebt dan het gevoel dat al je problemen weg zijn. Als je blowt en dan alcohol drinkt zijn je problemen weg, maar andersom niet, dan is de werking weg.

Discussie:

- Als ik een tijd gestressed ben, dan moet ik wel, dan moet ik wel roken.
- Ja, dan heb je een rustig weekendje voor de boeg, maar dan denk je: oh,

jé! ik heb straks dat en dat proefwerk en ik moet nog die en die boeken lezen.

- Ja, en dan voel je het opkomen, zo van, gieh!

Discussie:

- Als je een stikkie rookt voel je je gaaf, relaxed, je bent gewoon helemaal van de wereld af. Als het saai is en je gaat blowen dan wordt je heel duf, maar is het gezellig dan voel je je relaxed. Je doet ook dingen die je anders niet zou doen.

- Maar is het fijner dan met alcohol?

- Het is niet te vergelijken met elkaar.

- Je kan toch ook zonder alcohol en drugs lol maken!

- Ja, maar als je blowt voel je je relaxed, zeker als je in de problemen zit en drank is lekker.

5. Inschatting van eigen risico met betrekking tot verslaving

Opvallend is dat veel respondenten duidelijk angst hebben om verslaafd te raken aan drugs, zolang ze nog géén drugs hebben gebruikt of althans zeggen nog géén stikkie te hebben gerookt. Minder bang daarvoor zijn degenen die het al eens doen of het gedaan hebben, zoals in de voorgaande hoofdstukken naar voren komt.

Er zijn aanwijzingen dat het beeld dat zij hebben van hun zelfdiscipline wordt geënt op het feit dat ze óók wel eens niét roken en/of drinken óf het wel eens matig gebruiken. Dit in tegenstelling met degenen die, na het blowen, verslaafd zijn geraakt aan sigaretten.

- Ik heb ook wel eens een gewone sigaret gerookt, maar dat is gewoon niet leuk. Het heeft géén effect! Als er geen tabak bij had gezeten, dan had ik óók geblowd. Dus het gaat niet om de tabak. Ik kan er trouwens mee stoppen wanneer ik wil en ik rook er maar een paar per dag. Als je dat ziet van lui die roken, dan ben ik niet verslaafd. Je kan ook makkelijker van het blowen afkomen dan van het roken, dat is algemeen bekend.
- Ik kan wel zeggen dat ik er een beetje aan verslaafd was in die tijd. Nu rook ik en ben weer verslaafd. Ik zou er best mee willen stoppen, maar ik vind het minder erg dan toen met dat blowen.

Met alcohol ligt dat toch anders. Géén van de (drinkende) respondenten is bang dat men aan alcohol verslaafd raakt. Het is een kwestie van voldoende zelfdiscipline of verantwoordelijkheidsbesef en dat hebben ze volgens hen voldoende. Deze overtuiging wordt óók gevonden bij diegenen die verslaafd zijn aan sigaretten. Om ethische redenen is deze discrepantie in de groepsgesprekken niet verder uitgediept.

Men weet dat er alcoholverslaafden zijn, maar dat wordt vaak afgedaan met: eigen schuld, dikke bult.

Discussie (meisjesgroep):

- (I: Zou je aan drank verslaafd kunnen raken?)
- Ik ben er niet bang voor, want als ik uit ga kan ik ook makkelijk zonder bier, als de rest maar niet te veel drinkt.
- Ik denk dat als je problemen hebt, dat je dan verslaafd kan raken.
- Ik denk dat je wil meedoen met anderen, als die altijd veel drinken, dat je dan mee wil doen.
- (I: Maar jullie drinken toch ook allemaal stevig? Toch zeggen jullie: mij overkomt het niet?).
- Ik zeg niet dat het mij niet overkomt, maar ik denk dat ik het zelf in de hand heb.
- Je kunt toch zelf bepalen hoeveel je drinkt!

Discussie (jongens en meisjesgroep):

- (I: Zijn jullie niet bang dat je verslaafd raakt aan stuff of alcohol?)
- Ik denk dat je er mentaal wel aan verslaafd kan raken.
- Wat ik tot nu toe heb gezien is blowen veel minder verslavend dan roken. Je komt er makkelijker vanaf dan sigaretten.
- Dat ligt aan de plaats waar je naar toegaat en met wie je omgaat. Ik denk dat ik mezelf in de hand kan houden, maar ik kan me voorstellen dat je van kwaad tot erger komt.

- Alcohol is niet erg. Je lever kan er van achteruit gaan, maar van roken krijg je longkanker.
- Als je zelfdiscipline hebt, en dat heb ik, hoef je niet verslaafd te raken. Ik blow zo nu en dan, maar ook niet ieder weekend. Dat is nét zo met drank, dat pak ik óók niet ieder weekend.

Discussie (jongensgroep):

- (I: Zou je aan alcohol verslaafd kunnen raken?).
- Aan bier? Nee, want ik drink 'kriek', dat is niet zo zwaar als bijvoorbeeld een 'besje'.
- Nee, want je kunt je best in de hand houden. Als ik geen zin heb, dan drink ik niet. Daar ben ik altijd nog zelf bij! Ik weet altijd nog goed wat ik doe, nou ja, soms...
- Soms ook weer niet, zoals laatst, hé?
- Maar dan weet ik de volgende dag, dat ik de avond daarvoor iets te veel op had. Dat ik dus de volgende keer wat rustiger aan moet doen.
- (I: Wat komt daar dan van terecht?)
- Nou, eh... dat ligt er aan hoe ik me de volgende keer voel, hoe de avond verloopt, wie er zijn, wat we gaan doen enzo, maar ik ben dan wel wat voorzichtiger.
- Meestal drink ik óók niet te veel pils. Ik kán tenminste nog altijd het sleutelgat vinden. Ik weet gewoon alles nog, ik kon toen zelfs nog eentje achterop nemen.
- Niet waar, ze zat bij mij achterop!
- Niet, want jij kon je fiets niet eens vinden. Ik heb haar naar die tent gebracht.

6. De school

6.1. Ouders en het drugs-/alcoholbeleid van de school

Al eerder is opgemerkt dat drugsgebruik door ouders als een (veel) grotere bedreiging wordt gezien voor hun kinderen dan het gebruik van alcohol. Dat komt ook naar voren als de schoolkeuze ter sprake wordt gebracht. Meerdere respondenten weten dat hun ouders rekening hebben gehouden met het beleid dat scholen voeren met betrekking tot drugs en in mindere mate met het alcoholbeleid van de school. De teneur van deze verhalen zijn allemaal positief, hoewel in een enkel geval het positieve gevoel van de respondent enkele jaren later kwam.

Discussie:

- Als je het (blowen) niet zo om je heen ziet, doe je het ook niet zo gauw.
- Dat vind ik alleen maar fijn.
- Ja, als je elke dag met van alles geconfronteerd wordt, op school of zo, dan zit het al niet goed. Ik bedoel, er moet ook iets op school aan gedaan worden.
- (I: Wat dan?)
- Ik weet het niet, maar hier op school zie je het niet zo, maar je hoort verhalen op andere scholen, dat het daar wel gebeurt, dus... Het zal wel aan de school liggen.
- (I: Vinden jullie dat belangrijk?).
- Ja (algehele instemming).
- (I: Hebben jullie ouders in hun keuze voor de school daar rekening mee gehouden?)
- Zeker weten! Mijn zusje wilde naar een school in ..., maar die staat bekend als 'berucht' en ik had daar een vriendin, die zat daar in een klas waar heel wat geblowd werd. In ieder geval, mijn moeder zei: daar ga jij niet naar toe! Ook al had ze het advies gekregen om mij naar die school te sturen, maar dat heeft ze niet opgevolgd. Dus mijn ouders houden daar echt rekening mee.
- Wij mochten zelf kiezen, als het maar niet een school was waarvan bekend is dat er veel wordt geblowd.
- Ik zou eerst naar .... gaan, dat is een hele grote school, maar dat kwam op mij over als een fabriek en dat trok me niet. Nou, ik ben blij dat ik daar niet zit, want daar hoor je ook van die verhalen, dat er bijvoorbeeld een jongen ladderzat in de klas zit en zo ... Ik weet niet of het waar is, maar .... ik ben toch blij dat ik daar niet zit.
- Of je wel of niet blowt is afhankelijk van het schooltype. Op de ene school wordt wel geblowd en op een andere niet, ongeacht welk niveau.
- Op die school hiernaast, daar zit heel ander slag kinderen, daar wordt wel geblowd, dat zie je ze doen hier op het schoolplein.
- Hier op school wordt er goed opgelet en de leraren zijn er kien op. Deze school staat ook hartstikke goed aangeschreven, daarom komen we allemaal van zo ver.

6.2. Drugs en alcohol als leeronderwerpen

6.2.1. Huidige stand van zaken

Op de bezochte scholen blijkt het onderwerp 'drugs' en de mogelijke fysieke en sociaal-maatschappelijke gevolgen daarvan te worden besproken. Alcoholgebruik daarentegen komt niet of summier aan bod, net zo min als verkeersveiligheid.

- (I: Hebben jullie het op school wel eens over verkeersveiligheid?)
- Dat niet, wel over verslaving.

Op twee scholen zijn ex-verslaafden aan drugs aan het woord gelaten, die vanuit hun eigen ervaringen vertelden wat je voelt en meemaakt; hoe je gemakkelijk van kwaad tot erger komt. Dat heeft indruk gemaakt op de meeste jongelui. Daarbij moet wel worden opgemerkt dat diegenen die onder de indruk waren nog nooit een stikkie hadden gerookt (volgens zeggen), in tegenstelling tot bijvoorbeeld een minder enthousiaste toehoorder.

Discussie:

- Nee, ik moet niks van drugs hebben. Als je dat ziet om je heen en wat je daarover hoort en leest. Over al die ellende waarin je terecht kunt komen als je verslaafd raakt! Dan krijg je schijt aan die troep!
- Zoals die man het laatst aan ons liet zien op school! Je zult er zo maar bij lopen! Die was behoorlijk verslaafd! Een paar keer naar een afkickcentrum, maar dat hielp echt niet! Na twee dagen was hij al weer weg. Dus daar moet ik niks van hebben!
- Nou, ik vind die lessen over verslaving niet echt interessant.
- (I: Je vindt het géén probleem?).
- Dat wel, maar voor anderen. Ik weet van mezelf dat ik niet verslaafd raak. Dus hoef je er voor mij ook niet mee aan te komen. Kijk, aan heroïne zal ik niet komen, maar een stikkie, daar raak je heus niet aan verslaafd.
- Nou, óf je er aan verslaafd kan raken! Als je het leuk vindt de eerste keer, dan doe je het vaker en plots merk je dat je eraan vast zit. Kijk, dat zie ik niet zo zitten!
- Maar als je het maar een klein beetje doet, dan schaadt het niks.
- Maar het begint altijd met een klein beetje, dat heb je zelf kunnen horen!
- Dat ligt gewoon aan jezelf. Als je door wilt gaan ben je de lul.
- (I: Hoe ben je daar zo zeker van dat het jou niet overkomt?)
- De laatste drie maanden heb ik ook weinig of helemaal niet gedronken, dus ik kan mezelf in de hand houden.
- Ik blow niet, al krijg ik geld toe! Het lijkt me zo vies! En als je al die verhalen hoort over problemen die je er mee krijgt! Nee, hoor, mij niet gezien! We hebben het zelf meegemaakt hier op school en als je dan hoort hoe dat afloopt! Dan ben je gelijk afgeschrikt.
- Hier op school is een ex-verslaafde geweest, die vanuit zijn eigen ervaring vertelde over hoe hij zich had gevoeld en op welke manier hij aan zijn geld kwam. Dus gewoon vertelde over die vicieuze cirkel waarin hij terecht was gekomen. Kijk dat zet je wel aan het denken.

Op één school wordt aan 16-jarigen 'remles' gegeven. Dat houdt in dat ze uitrekenen hoe lang de remweg van een brommer is bij een gegeven snel-

heid. In dat verband wordt dan ook verteld wat het drinken van alcohol 'doet' op hun reactievermogen en dat je daarom rekening moet houden dat je een langere remweg nodig hebt dan in het geval je nuchter bent. Veel indruk lijkt dat soort lessen niet te maken op hen. Enerzijds, omdat maar weinig respondenten zelf een brommer hebben. Anderzijds, omdat zij - vanuit hun ervaring van (aangeschoten) fietser - menen dat ze het stoplicht al ver genoeg van te voren kunnen waarnemen om op tijd te stoppen.

Discussie:

- Bij maatschappijleer hebben we laatst nog iets geleerd over de remweg, stoptijd, reactietijd en regels voor het rijden op een brommer.
- Ja, en ook dat als je dronken bent, dat dan je reactietijd achteruit gaat.
- Nou, je ziet het stoplicht al op 100 meter afstand op rood staan, dus zat tijd om daarop te reageren, ook als je gedronken hebt.
- En als je gedronken hebt, rij je géén brommer.
- Als ik aangeschoten ben rij ik nog steeds gewoon recht door op de fiets.
- Met de fiets slinger je wel een beetje, maar ik ben nog nooit gevallen, dus ik fiets ook gewoon normaal, dus niks te reactietijden.

Met andere woorden, ook hier komt weer naar voren dat het dagelijks om je heen zien dat jongeren een 'stikkie' roken of dat het op straat wordt aangeboden, verleidelijk werkt. Daar staat tegenover dat ervaringen van andere jongeren in hun naaste omgeving en/of het van nabij meemaken wat de gevolgen kunnen zijn, drempelverhogend werkt om het eens uit te proberen. Heeft men er al ervaring mee, dan lijken zelfs verhalen van ex-verslaafden minder indruk te maken.

Het onderwerp 'drugs' krijgt op een aantal scholen aandacht, maar het alcoholgebruik en de gevolgen daarvan voor de verkeersveiligheid zeer sporadisch. Veel respondenten blijken aan die lessen vooral hun kennis over verslaving aan drugs - en de mogelijke sociaal-maatschappelijke gevolgen daarvan - te ontleen.

6.2.2. Informatiebehoefte over 'verkeer en alcohol' op school

Aan de groepen is gevraagd hoe zij denken over de mogelijkheid om via de school informatie te krijgen over de mogelijke gevolgen die (overmatig) alcoholgebruik kan hebben op de rijvaardigheid, het verhoogde verkeersrisico bij alcoholgebruik voor henzelf en/of anderen en wat je daar zelf aan zou kunnen doen en hoe je er mee om kunt gaan.

Er zijn ruwweg drie reacties te onderscheiden, nl:

- Niet nodig; uit eigen ervaring weten wij daar alles al van.
- Acceptabel, mits geënt op de realiteit.
- Verkeerslessen niet, maar wel het scheppen van een sfeer waarin leerlingen onderling kunnen praten met elkaar over allerlei serieuze zaken, waaronder alcohol(misbruik), drugs(gebruik), verkeersonveiligheid e.d. Voorbeelden van deze drie reacties worden hieronder weergegeven.

Discussie (niet nodig):

- (I: Behoefte aan verkeersonderwijs?)
- Ik ken geen regels, alleen dat rechts voorrang heeft
- Om eerlijk te zijn, voor mij hoeft het niet
- Ach, soms komt er ineens een auto uit een zijstraat en die rijdt door en dan denk je wel eens: waarom rijdt die nu door? Maar, ach, dat ben je zo weer vergeten.

- Soms vergeet ik gewoon te kijken.
- De helft van de borden die ken je niet meer.
- (I: En over alcohol en blowen en verkeer?)
- Die gevolgen kennen we al uit ervaring, ha, ha!
- Als je blowt ben je verder weg dan als je drinkt, denk ik.
- Dat ligt er maar aan hoeveel je drinkt.
- Maar als je alcohol drinkt dan weet je niet wat ze er in stoppen, want een heleboel worden er hartstikke ziek van.
- In bier stoppen ze ook vaak wat in dus... Nee, van mij hoeft het niet.

Discussie (acceptabel):

(I: En op school meer horen over alcohol in het verkeer?)

- Dat weet je zelf al wel, dat hoeft je niet te horen!
- Iedereen weet dat je geen alcohol moet drinken!
- Als je dat op school krijgt, ga je niet meer opletten, want dan denk je: dat weet ik wel.
- Leraren die dat geven zijn hartstikke gek of overspannen of ze worden het wel van ons.
- Ja, want we worden het zat om te horen: je moet niet drinken, niet roken, doe dit niet, pas daarvoor op.
- Bovendien, daar hebben zij toch niks mee te maken?
- Als het nou met realistische beelden wordt verteld, ja dan...
- Ja, dat is hetzelfde met die verkeersregels. Zo in een boekje zeggen ze je niks, maar als ze nou in werkelijkheid laten zien wat er kan gebeuren als je er niet aan houdt, dan snap je het beter en zegt het je meer.
- Net als met die stikkies, die leraar van maatschappijleer, die toen zei van: kijk maar naar die en die en dat spreekt je aan.

Discussie (sfeer scheppen):

(I: Hebben jullie het op school wel eens over alcohol, blowen en verkeersveiligheid en zo?)

- Ja, we hebben hier een groepje, meisjes en jongens, en dan heb je het er automatisch over. Veelal vrijdagmiddags, dan blijven we nog een uurtje of meer en dan komen dit soort onderwerpen wel ter sprake.
- Nou, niet altijd, maar je hebt van die middagen en dan is het ineens hartstikke serieus.
- Ja, dat is wel fijn!
- (I: Wordt dat door een leraar georganiseerd?)
- Nee, dat is spontaan gegroeid, want het is altijd op tijden dat anderen al lang thuis zijn, dan zitten wij hier nog binnen of op het schoolplein.
- Het is al eens voorgekomen dat het al zes uur was.
- Vaak hebben we gewoon plezier, maar soms hebben wij het over serieuze onderwerpen.
- Dan kom je ook te weten wat iedereen denkt.
- Zoiets gebeurt gewoon, dat kun je niet organiseren, dat moet groeien.
- Je moet er ook behoefte aan krijgen om elkaar beter te leren kennen.
- Ik denk dat het ook ligt aan de sfeer hier op school. Kijk, meestal wordt je weggestuurd na schooltijd, want we zitten meestal op het schoolplein en daar mogen we blijven zitten. Soms komt de conciërge er bij zitten, kijken wat we doen en dan vertelt hij een mop of zo.
- Ik denk wel dat als de school denkt dat wij rotzooi trappen, dat we dan wel weg worden gestuurd, dus we ruimen altijd al onze rotzooi op voor we weggaan.
- Ook de leraren zeggen: je moet over je problemen openlijk met elkaar

kunnen praten. Daardoor ontstaat het volgens mij ook!

- Je ontdekt ook dat als jij de mensen vertrouwt dan vertrouwen zij jou óók steeds meer. En zo leer je elkaar kennen.

- Ja, je voelt je dan al echt volwassen en zo wordt je ook behandeld door de leraren.

7. Oordeel over en beeld van elkaar in relatie tot alcohol

Tijdens de gesprekken is getracht het beeld boven tafel te krijgen dat de respondenten hebben van de andere en de eigen sexe. Dus, hoe kijken jongens aan tegen meisjes en andersom met betrekking tot het drinken van alcohol, de reden waarom, de mate waarin en wat is hun zelfbeeld daarover.

7.1. Meisjes over jongens

Het algemene beeld bij meisjes is dat jongens véél meer drinken dan meisjes en daarom ook vaker dronken zijn dan zij. Meisjes illustreren bijvoorbeeld het 'te veel' drinken door het aantal glazen te noemen en wekken daarmee de indruk dat dat er duidelijk meer zijn dan wat ze zelf drinken. Er zijn echter aanwijzingen dat hun indruk dat jongens vaker dronken zijn dan meisjes overtrokken is. Uit de gesprekken blijkt dat ook de meisjes vrij regelmatig aangeschoten zijn (uitgezonderd de niet-drinksters), net als de jongens. Jongens drinken pils, met een enkele uitzondering. Meisjes drinken bij voorkeur likeurtjes of cola-tik, met een enkele uitzondering.

Meisjes hebben van zichzelf het idee dat zij zich beter in de hand houden dan de jongens.

Jongens spreken met een zeker bravoure over hun dronkenschap, meisjes drukken zich vaak wat bescheidener uit. Jongens moeten altijd stoer doen; hoe meer alcohol ze op hebben hoe losser en vaak handtastelijker de jongens worden.

Meisjes zien om zich heen hoe jongens elkaar vaak uitdagen om meer en vooral sterkere drankjes te drinken. Jongens kunnen zich aan dat soort uitdagingen moeilijker onttrekken dan zichzelf. Competitie is er óók onder meisjes, maar dat ligt op een ander terrein.

Hoe het ook zij, het 'stoere gedrag' - en alles wat daarbij hoort - wordt niet op prijs gesteld door de dames.

Daarnaast zijn er meisjes die, als ze uitgaan, graag willen dansen. Ze merken echter dat (veel) jongens liever aan een bar staan (te hangen). Ook dat irriteert een aantal van hen en zal invloed hebben op hun beeldvorming over jongens en alcohol.

Discussie:

- (I: Dagen jongens meisjes wel eens uit om meer te drinken?)
- Soms wel, soms niet.
- Soms heb je er van die typen bij, heel vervelend.
- Ja, er zijn er die zich niet in de hand kunnen houden en dan doen ze dingen, waar ze later spijt van krijgen, zoals handtastelijk, ruzie uitlokken, óók tegen jongens! Dat gebeurt vaak genoeg bij ons.
- Ja, net zo als laatst bij ons, dan hebben ze hun pilsje het eerste op en dan blijven ze maar door gaan!
- Nou, mij pakken ze niet, ik maak zelf wel uit hoeveel ik drink.
- Ik ken er eentje en die zegt: als ik niet uit ben geweest, dan is het voor mij géén weekend geweest. Daar bedoelt hij mee: drinken.
- Ik hou er niet van, van jongens die drinken. Je hebt er wel bij die dan lollig worden, maar er zijn er ook bij die je lastig gaan vallen. Dat is wel verschillend, maar voor mij hoeft het niet.

Discussie:

- Ik denk dat meisjes meer en eerder thuis blijven.
- Ik denk dat jongens onder elkaar heel anders zijn.
- Jongens dagen elkaar vaak uit, dat zie je gewoon, er is veel competitie onder elkaar
- Onder meisjes is er ook competitie, maar anders, niet om het drinken of het uitgaan, zoals bij de jongens.
- Ja, bij jongens is dat anders: sporten, uitgaan, drinken. Dan hoor je ze wel zeggen tegen elkaar: hoe laat moet jij thuis zijn? Oh, zo vroeg al? Kijk, zo gaat dat.
- Als ik uitga, ga ik graag dansen, maar die knullen hangen daar maar aan die tap en zuipen zich vol en dan kunnen ze niet eens meer dansen.

7.2. Jongens over meisjes

Volgens jongens drinken meisjes over het algemeen minder, maar in tegenstelling tot pils vinden ze vrouwendrankjes 'zwaar'.

Jongens zijn zich meer bewust van de kosten van de verschillende drankjes dan de meisjes (op een enkele uitzondering na) en pils is het goedkoopst. Er zijn er bij die eerst naar een plaats gaan waar het bier goedkoop is. Ze drinken zich daar in de 'stemming' om vervolgens van daaruit de stad in te gaan.

Jongens spreken met trots over hun drinkprestaties.

- Als je met zo'n man of vijftig bent en dan trakteren! Zo! Dan gaat het er hard aan toe! Eerst gaan we naar een dansschool. Dat is alleen om bier te drinken, want daar is het goedkoop. Dat is om er effe in te komen en dan gaan we naar de stad en daar is het flink zuipen. Dat gaat door tot je geen zin meer hebt.

Veel jongens gaan op deze leeftijd nog alleen met vrienden uit. Ze zien om zich heen dat uitgaan met een gemengde groep anders is. Als ze onder elkaar zijn gaan ze al gauw 'op de versierter' en dat doe je niet als er meisjes bij zijn. Ze geven toe dat er onder hen wel jongens zijn die handtastelijk kunnen worden als ze te veel op hebben, maar of ze het zelf doen laten ze in het midden.

Jongens zijn zich bewust dat er competitie is onder elkaar; dat zij onderling elkaar uitdagen om bijvoorbeeld meer in één keer te drinken of andere, sterkere drankjes. Ze geven toe dat dat vaak 'stoer' gedrag is, maar dat hoort erbij; daar onttrek je je niet aan.

- Geef mij maar een café met een tap! Een tap vind ik gezellig, niet om er dronken aan te hangen, maar daar kun je gezellig met elkaar praten.
- Mijn vriend begint al na een paar pilsjes handtastelijk te worden, maar zo is hij nou eenmaal, maar zo ben ik niet! Ik zeg wel eens de volgende dag: je was weer aardig handtastelijk. Dan zegt hij: Ja, kan wel, ik had te veel op. Nou dat is een makkelijk excuus!
- Geef mij maar bier, ik lust die sterke drank niet eens en het kost veel meer.

Discussie:

- (I: Vinden jullie als jongens het stoer om te drinken?)
- Dat is misschien wel zo, maar daar doe ik het niet voor.
- Kom nou, soms is het wel wat stoerigheid dat je drinkt
- Als je elkaar kan uitdagen met een sterk drankje, dan gaat het om stoerderigheid.

- Drinken om stoer te doen voor meisjes, weet ik niet, ik ga nog niet uit met meisjes.
- Je moet eens zien als je zo'n 'laars' bier moet leeg drinken in tien minuten, want dan hoeft je hem niet te betalen. Dat is twee en een halve liter! Nou, dan raak je snel aangeschoten! Snookeren kan je dan niet meer!
- (I: Dagen jullie elkaar dus uit?)
- Ja, nou een paar van ons wel. Eéntje kan niet hebben dat een ander meer drinkt, dus drinkt hij zelf meer dan hij kan hebben en dan is hij zat en kunnen wij hem dragen.
- Kijk, als er één drinkt, dan drink je zelf ook.

Zowel jongens als meisjes zijn zich bewust dat 'het hebben van verkering' remmend werkt op de drinkgewoonten van jongens.

- Ik heb het heel goed gemerkt. Sinds ik verkering heb, drinkt mijn vriend weinig. (I: omdat jij het gevraagd hebt?) Nee, dat ging vanzelf. Hij vraagt dan bijvoorbeeld: wil je wat drinken? En dan zeg ik: nee. En dan vindt hij het ook niet leuk om iets te drinken. Hij houdt automatisch rekening met mij. Hij wil zeker niet aangeschoten worden of zo (meisje).

Discussie (jongensgroep):

- (I: Verkering houdt je van het bier af?)
- Ja, best wel. Kijk, als we met jongens onder elkaar zijn dan gaan we al gauw achter de meisjes aan, ze uitdagen, een beetje staan Chancen, maar dat kan niet als je verkering hebt. Dan gaat het echt wel anders.
- Als niemand verkering heeft is het het gezelligst. Dan kan je met z'n allen overal naar toe. Als het een gemengde groep is doe je dat minder.
- Hé, kerel! Weer verkering? Nou is het niet meer gezellig! Zo staan ze!
- Ik vind, als het meisje er niet mee kan leven, moeten ze geen verkering met je aan gaan.
- Nou, het is een andere gezelligheid, het is dan voor jezelf en niet voor de groep.
- Met meisjes uitgaan? Nee, dan kan je niet echt lekker dollen en achter de vrouwtjes aanzitten.
- Nee, daar krijg je gedonder mee!

7.3. Zelf invloed uitoefenen op het (overmatig) alcoholgebruik van anderen?

In de groepen is de vraag gesteld in hoeverre zij zelf denken een rol te kunnen spelen als iemand in hun omgeving te veel (wil) drinken. Men kan zich dat alleen voorstellen als het om een vriend(in) of bekende gaat. Met een vreemde bemoei je je niet, daar voel je je niet voor verantwoordelijk. Sterker nog, de jongens zullen dat zéker niet doe, uit angst dat ze daarmee een vechtpartij uitlokken. De redenering is: de persoon in kwestie zal wel behoren tot een andere groep; géén groep accepteert ongewenste of ongevraagde bemoeizucht van buitenstaanders; bemoeit een buitenstaander zich dus met het drinken van één van hen, dan is de eer van de groep aangetast en die moet beschermd of verdedigd worden. Ook meisjes zien daarin géén rol voor zichzelf weggelegd.

Het gedrag binnen de eigen groep is eerder omgekeerd. Men wordt in de groep eerder aangezet tot méér en/of sneller drinken en dat heeft niets te maken met het uitdagen van elkaar. Dat wordt veroorzaakt door het als groep bestellen van drank. Het consumptietempo in de groep wordt daarmee eerder bepaald door de snelle drinkers, dan door de langzamere.

Zowel jongens als meisjes vinden een aangeschoten figuur een bron van vermaak.

Wel komt naar voren dat ze - voor zover mogelijk - zorgen dat ze als groep ook samen weer naar huis gaan. Maar is er één niet willig genoeg om op tijd mee te gaan, dan laten ze hem/haar vallen.

Discussie (jongensgroep):

- (I: Voelen jullie je verantwoordelijk voor anderen voor wat betreft het innemen van veel alcohol?)

- Nee, helemaal niet! Als iemand zichzelf wil verpesten, dan doen ze maar!

- Nou, dat ligt eraan. Als je iemand goed kent, dan zeg je wel wat. Als er eentje uit je groep maar blijft drinken, dan zeg je wel: hou nou eens op joh! Kijk, je moet er ook nog mee naar huis, dus dat doe je wel. Je kent de lui uit je groep en je weet hoe de ouders reageren.

- (I: Maar buiten de groep zal het jullie een zorg zijn?)

- Ja, van mij wel, dat moeten ze zelf maar weten. Kijk, ik neem een bepaald bedrag mee en dat drink ik op en dan ga ik weg.

- Als er eentje op de grond ligt, laat ik hem fijn liggen. Daar kun je niet mee zitten. Stel je voor dat er één uit zijn groep naar je toe komt en zegt: bemoei je met jezelf of wil je klappen hebben!

- Ja, dat is zo, ze gaan zó vechten als je niet uitkijkt. Als iemand zat is wil hij al gauw vechten.

- Ze moeten zelf maar weten wat ze doen. Als ze zat willen worden dan doen ze dat maar. Ik bemoei me er niet mee.

- Wat moet je dan zeggen? Hé, jo, je mag niet rijden? Dan zeggen ze: dat moet ik zelf weten en dan rijden ze toch!

- Kijk, als je iemand kent, dan waarschuw je hem wel, maar als je hem niet kent... Daar trekken ze zich niks van aan. Laat dat iemand anders maar doen!

Discussie (meisjesgroep):

- Nou, je moet elkaar wel een beetje in de hand houden.

- (I: Zou moeten of doen jullie het ook?)

- Ja, natuurlijk!

- Je zegt bij het naar huis gaan: kom op, we gaan.

- Je weet dat sommigen van de groep zo en zo laat thuis moeten zijn, dus dan wacht je op elkaar. Maar als er één hoe dan ook wil blijven, ja, dan ga je toch.

- Ja, dan zeg je: bekijk het maar, ik zie je morgen wel weer. Als het mij te lang duurt ga ik gewoon.

- (I: En op tijd laten stoppen met drinken?)

- Het is toch geestig, als er eentje hartstikke lazerus is!

- Ja, dat vind ik wel leuk.

- Als iemand te veel wil drinken, dan moet ie dat toch zelf weten?

- Het is eerder andersom! Als mijn glas nog halfvol is wordt er al weer een nieuw rondje besteld en dan wordt er gezegd: schiet eens op, drink eens even door! Dus, juist het tegenovergestelde.

- Ik heb nog nooit gehoord, dat iemand zei: stop er nou eens mee! Dat gebeurt nooit!

- Je denkt eerder dat ze zelf zullen zeggen: ik stop er mee. Jullie kunnen wel doorgaan, maar ik stop er mee.

- Je gaat er vanuit dat iedereen het wel aankan.

- Maar dat weet je toch niet?

- Kom, nou, je gaat toch niet opletten of een ander misschien te veel drinkt! Daar leen je je toch niet voor!

8. (Mee)rijden na alcoholgebruik

8.1. Ouders, uitgaan, alcohol en verkeersveiligheid

Als kinderen buiten de stad wonen, mogen ze van hun ouders alleen in groepsverband uit. Deze eis wordt eerder ingegeven op grond van sociale onveiligheidsgevoelens, dan om verkeersveiligheidsredenen. Dat geldt zeker voor meisjes. De meeste meisjes willen zélf niet 's avonds laat alleen over straat.

- Mijn nichtje is laatst lastig gevallen door een vent, toen ze op de fiets naar huis wilde. Die wordt nu altijd door haar ouders gebracht en gehaald (jongen).

- Kijk, dat laatste stukje naar mijn huis.... Als ik dat alleen moet fietsen, dan kom ik gewoon eerder naar huis (meisje).

Géén van de respondenten wil trouwens alleen stappen, of het moet zijn om naar het eerste contact- of verzamelpunt te gaan. Dus, of men nu op het platteland of in de stad woont, men gaat altijd met een stel vriend(inn)en op pad. Heeft men nog géén vriendenkring, dan blijft men thuis. Dat geldt ook als vriend(inn)en geen zin hebben om mee te gaan.

- Ik ga niet alleen naar huis 's avonds! Dan ga ik niet uit, want ik woon best wel ver buiten de stad. Dan blijf ik gezellig thuis, tv kijken. Dat is ook best een keer fijn. Ik hoef niet zo nodig maar altijd uit.

Slechts in één geval vertelde een jongen dat hij van zijn ouders niet met de brommer uit mocht, omdat hij die dag al zo veel had gedronken.

- Afgelopen zondagmiddag kwam ik thuis en mijn kleren waren gescheurd, want we hadden lopen vechten. Maar, toen ik 's avonds zei tegen mijn moeder: Ma, geef eens geld, dan kan ik uit. Toen zei ze: nee, je gaat niet op de brommer, je gaat maar op de fiets.

Voorals ouders die voor het eerst te maken krijgen met de wens van hun kind om te willen stappen hebben daar (soms) grote moeite mee. In één geval verbiedt men het gewoon. De meesten geven echter schoorvoetend toe, maar overladen het kind met goede raad. Hoewel ouders wel weten dat hun kinderen dan alcohol drinken, blijkt uit géén van de gesprekken dat ouders zich zorgen maken over het 'rijden onder invloed' van hun kind.

In een aantal gevallen worden ze door ouders gebracht en gehaald, wat de duur van het stapavondje beperkt en dat wordt niet altijd onverdeeld prettig gevonden.

- Wij gaan altijd op een vaste tijd naar de disco, omdat wij door één van de ouders worden gebracht. Daarom gaan we ook altijd op een vaste tijd naar huis. Dat is niet altijd leuk, zeker niet als het net gezellig wordt. We worden zo om een uur of één gehaald, terwijl de meesten daar pas om drie uur weg gaan.

De meeste ouders doen (noodgedwongen?) een beroep op het gezonde verstand van hun kinderen en/of de vertrouwensband die ze met hen hebben om 'geen gekke dingen' te doen. Bovendien weten ze - net zo goed als de kinderen het weten - dat controle op de naleving van hun ge- en verboden moeilijk of zelfs onmogelijk is. In ieder geval rekenen ze er op dat de kinderen het vertrouwen niet schaden. Daarmee behandelen ze het

kind als een 'aankomende' volwassene. Respondenten uit deze oudergroep vinden dat prettig en zeggen er in de meeste gevallen rekening mee te houden. Uit het vervolg van de gesprekken blijkt echter dat hen dat maar ten dele lukt.

Dronken of aangeschoten thuis komen, vraagt om moeilijkheden, weten ze. Toch is deze wetenschap niet altijd voldoende om hen te weerhouden aangeschoten dan wel dronken te worden.

Het is wel zo dat ze zélf het idee hebben dat ze weer redelijk helder zijn tegen de tijd dat ze thuis zijn.

- Ik was al een paar keer erg zat thuis gekomen en toen zeiden ze: als je nog één keer drinkt, mag je niet meer uitgaan. Dus dan zet je op het spel dat je niet meer uit mag. (I: En lukt dat?). Jawel... (I: Maar niet echt?) Nee, want iedereen doet dan zo lollig en jij staat daar dan nuchter bij. Ach, het is wel gezellig, maar met bier heb je meer lol...(meisje).

- Ze weten wel dat ik drink als ik uitga. Dan zeggen ze: niet te veel drinken. Ze hebben het eigenlijk liever niet, maar ze vinden het niet erg als ik wat drink. Maar ze willen wel dat ik op een redelijke tijd thuis kom en altijd met meerdere, dus niet in mijn eentje, dat is het enige (jongen).

Discussie (jongensgroep):

- Mijn ouders zeggen altijd: wees voorzichtig, drink niet te veel!
- Maar, wie luistert daar nou naar! Ik niet, want als het gezellig is, dan ga je toch niet als enige niet drinken! Dat lijkt mij zo, ik niet in ieder geval.
- Trouwens, dat stuk dat ik naar huis moet fietsen, daar wordt je lekker nuchter van.

Discussie (meisjesgroep):

- Ik mag niet ladderzat thuis komen!
- Ik ook niet, maar dat je wat drinkt vinden ze niet erg.
- Ze weten gewoon dat ik niet te veel drink. Ze hebben gewoon vertrouwen in me dat ik niet te veel drink.
- Mijn ouders zeggen wel dat ik niet te veel moet drinken, maar verder letten ze er niet op. Alleen moet niet alles naar alcohol ruiken als ik thuis kom.
- Ha, mijn moeder zegt wel eens: laat eens ruiken! Dus voordat ik thuis kom neem ik zo'n kauwgommetje.

Een andere (kleine) groep ouders wijst - tegenover het uitgaande kind - elke verantwoordelijkheid voor vervoer, drankmisbruik of erger af. Zij wijzen hun kinderen erop dat het hun leven is en hun lichaam en dat ze daar zelf verantwoordelijk voor zijn. Dus ook hier een beroep op de wens van het kind om als volwassene te worden behandeld, zij het in een meer extreme vorm. Wel weten respondenten van zulke ouders dat, als er iets echt fout gaat, ze altijd een beroep op hen kunnen doen.

Discussie (meisjesgroep):

- Mijn ouders blijven liever tot één of twee uur opzitten om me te komen halen, dan dat ik alleen thuis zou komen.
- Nou, na 12 uur komen mijn ouders mij niet halen, of het moet een uitzondering zijn. Ze vinden dat, als ik uitga, dat ik dan ook zelf verantwoordelijk ben. Dan moet ik voor mezelf kunnen zorgen, anders moet ik niet uitgaan. Ik moet niet afhankelijk zijn van mijn ouders of ze me komen halen. Ze zeggen: je gaat uit of je gaat niet uit. Dus moet je er van tevoren voor zorgen. Nee, als ik zo nodig 's avonds laat uit wil, dan zeggen

ze: je bekijkt het maar! Je moet er zelf voor zorgen hoe je thuis komt.
- Mijn ouders zeggen: het is jouw lichaam, daar ben je zelf verantwoordelijk voor.

8.2. Meerijden met familie na alcoholgebruik

Als kinderen met hun ouders in de auto uitgaan (bijv. buitenshuis eten, schouwburg, familie- of vriendenbezoek e.d.) zien ze dat er alcohol wordt gedronken.

In een enkel geval lijken ouders principiële niet-drinkers te zijn als er nog moet worden gereden, maar hierover kunnen géén duidelijke uitspraken worden gedaan. Zoals al eerder aan de orde is gesteld, wordt er door veel moeders géén alcohol gedronken, maar die hebben bijna allemaal een rijbewijs. Dus, in die gevallen is altijd één van de ouders 'nuchter'.

Een stuk of vijftien respondenten hebben al eens meegemaakt dat hun vader, moeder of oom te veel op hadden en toch achter het stuur van de auto kropen. Allen vonden die ervaring onplezierig; gaf hun een onveilig gevoel. De meesten durven hun ouders daarover niet aan te spreken, meestal vanuit het besef dat zij toch nog maar kind zijn. Een enkeling heeft het later wel gezegd, met - naar hun zeggen - een positief resultaat. Sindsdien hebben ze niet meer meegemaakt dat de betreffende volwassene dronken of aangeschoten ging rijden.

Twee respondenten rijden zelf de auto of tractor als vader of broer te veel gedronken heeft, dus voor hen maakt het niet uit of de bestuurder drinkt.

- Als je met je ouders uitgaat en die zuipen, dan moet je wel mee, dan heb je geen keus! Ik kan mijn ouders niet tegenspreken! (meisje)

- Je voelt je niet veilig als je het hebt meegemaakt. Dus ik rij niet meer mee met iemand die gedronken heeft (meisje).

- Laatst was mijn vader dronken en toen werd hij aangehouden. Toen bleek dat hij duidelijk te veel op had. Nu rijdt mijn moeder terug als hij gedronken heeft. Daarvoor is zij speciaal haar rijbewijs gaan halen. Ik vond het toen geen prettig gevoel. Later heb ik het wel met hem er over gehad, maar nu lach ik er nog alleen maar om (meisje).

- Mijn ouders drinken wel, maar rijden dan heel erg zachtjes... nou ja, zachtjes... in ieder geval weten ze nog wel wat ze doen. Maar ik vind het niet echt leuk, ze kunnen het beter niet doen en een taxi nemen. Mijn vader ziet me al aankomen als ik er wat van zou zeggen! Hij zou zeggen: waar bemoei jij je mee? (jongen).

- Ik vind het wel gezellig als mijn vader aangeschoten is, dan zingt hij allemaal liedjes, dan is hij blij. (I: Als hij rijdt?) Nee, mijn moeder rijdt dan terug, want die drinkt niet (I: Zou jij er wat van zeggen?) Ik? Mijn vader zou zeggen: joh, rot effe lekker op, jij snotaap (jongen).

- Ik heb eens meegereden met mijn vader en die had echt te veel gedronken. Dat vond ik heel vervelend. (I: Je reed wel mee?) Daar was weinig tegen te doen. Ik heb er later wat van gezegd. Daarna is het niet meer voorgekomen. Ik denk ook dat hij liever heeft dat ik het zeg dan een vreemde. Ik denk ook dat hij, nu hij weet dat ik dan zenuwachtig achter in de auto zit als hij gedronken heeft, dat niet prettig vindt (jongen).

- Mijn moeder was vorig jaar zó dronken, dat ze de volgende dag niet meer wist hoe ze thuis was gekomen. Nou, zij had gereden, want de auto stond meer dan twee meter van de stoep geparkeerd! Toen is ze wel geschrokken. Nu maakt ze vooraf een afspraak, of ze matigt met drinken. (I: heb je er wat van gezegd?) Ik niet, zij zegt ook nooit wat tegen mij,

dus daar bemoei ik me niet mee, maar ik vind het wel dom (jongen).
- Toen ik nog 15 jaar was en mijn vader 's avonds te veel op had, mocht ik de auto naar huis rijden. (I: Kan je dat?) Ja, hoor. Ik kan ook al een vrachtwagen rijden. Want als wij vee naar België brengen, dan rij ik de auto, dan kan mijn oom lekker achterin drinken (jongen).

Ervaringen met meerijden met familie die onder invloed is, worden door meer respondenten verteld die op het platteland wonen dan in de stad, zowel in het Noorden als in het Zuiden. Ook meer van hen volgen een VBO- dan een VWO-opleiding. Ongeveer evenveel jongens als meisjes vertellen over dit soort ervaringen.

8.3. Meerijden met vrienden na alcoholgebruik

Niet veel respondenten bevinden zich in een positie dat ze vrienden hebben die al een auto hebben of een rijbewijs. Als dat wel het geval is betreft het vooral meisjes (zes in het totaal), die verkering hebben met iemand die een auto heeft, nl. vier van de zes. De twee anderen gaan met hun oudere broer op stap. Vijf van de zes volgen een VBO-opleiding. Er is maar één jongen onder de respondenten, die uit zijn naaste omgeving daarmee ervaring heeft opgedaan, zij het maar één keer.

Opvallend is dat deze jongen eigenlijk verbaasd was dat de bestuurder inderdaad géén alcohol dronk tijdens het stapavondje.

- Laatst, ging mijn zus met een heel stel in één auto, maar de chauffeur heeft niet gedronken. Vond ik knap van hem, dat had ik niet van hem verwacht!

8.3.1. Stellingname op basis van eigen ervaring

De meningen van de meisjes die verkering hebben lijken enigszins gekleurd, juist vanwege hun verkering. Als hun vriend zich te buiten gaat aan alcohol, weet hij dat ze niet met hem terugrijdt. Aan de andere kant blijkt dat ze ervaren dat als jongens (te) veel drinken ze achter de meisjes aangaan en dat willen ze niet. Men kan zich daarom niet aan de indruk onttrekken dat het feit dat autobestuurders geen alcohol mogen drinken hen goed te pas komt, naast het feit dat het hen ook een veiliger gevoel geeft als de bestuurder 'nuchter' blijft. Het is namelijk niet zo dat de partner niet mag drinken, maar raakt hij - naar hun oordeel - aangeschoten of zelfs dronken, dan laten ze hem staan.

- Als hij loopt te zuipen, terwijl hij nog moet rijden, daar stap ik niet bij in! Dat is een stukje veiligheid. Kijk je wil wel een stukje zekerheid. Ik heb wel verkering, maar als hij dronken is, weet je niet wat er gebeurt. Dan gaat hij wellicht met andere meisjes aanpappen. Mijn vriend doet dat niet, maar zulke jongens heb je er tussen zitten. Dat zie je vaak als er één dronken is, dan lopen ze even later met een ander wijf te poekelen! Nou, dat moet ik niet! Hij mag van mij best drinken, maar niet dronken worden. Ik hou hem strak aan het lijntje!

- Laatst met carnaval, toen zijn we gaan lopen, want ik wist dat mijn vriend met carnaval gek gaat doen en dan gaat hij geheid drinken, dus we zijn gaan lopen. Nou, hij is zo dronken geworden als een aap en toen zijn we met een taxi naar huis gegaan.

- Als mijn vriend zich zo nodig wil zat zuipen als hij gedronken heeft, dan kan hij mooi alleen naar huis! Als hij zich zonodig dood moet rijden, moet hij dat weten, maar niet met mij erbij. Ik wil graag nog een tijdje

blijven leven. En bovendien, als kerels drinken, worden ze vervelend, handtastelijk en zo...

8.3.2. *Stellingname op grond van veronderstelde situaties*

Omdat de meesten nog géén ervaring hebben met het meerijden met vrienden die een auto hebben, is aan hen de vraag gesteld: stel je voor dat je mee kan rijden met iemand die een auto heeft, zouden jullie met zo iemand meerijden als hij heeft gedronken?

In veel gevallen wordt eerst algemeen wenselijke antwoorden gegeven. Pas als de afhankelijkheid van het meerijden wordt benadrukt, blijken de reacties genuanceerder.

Ze wéten dat menige volwassene met (te) veel drank achter het stuur kruipt. Dat zien ze vaak genoeg om zich heen. Dat soort situaties worden dan ook unaniem door hen veroordeeld en afgedaan met 'stom'.

Als ze echter voor hun eigen vervoer afhankelijk zouden zijn van iemand met een auto, dan is ongeveer de helft van hen niet meer zo 'princiepelijk'. Een alternatief is in zo'n geval terug te vallen op hun ouders óf een taxi te nemen óf bij iemand te blijven slapen. Er zijn er ook die zich onttrekken aan de discussie door zich te verschuilen achter: 'ik ga altijd met de fiets, dus ik heb daar niks mee te maken'.

Eerst zijn de reacties in de vorm zoals in de voorbeelden hieronder weergegeven:

- Je ziet wel van die lui, die de hele avond cola drinken en dan denk je: cola? Maar dan zie je dat ze nog auto moeten rijden, dus dan moeten ze wel;
- als je autorijdt mag je niet drinken, daarmee uit;
- als je de bestuurder niet kan vertrouwen met drinken, ga je niet mee;
- als autobestuurder draag je verantwoordelijkheid voor degenen die met je meerijden en daarom drink je vanzelf niet;
- ik vind, als je gedronken hebt en je stapt daarna in de auto, dan mag je niemand meenemen, anders breng je die ook in gevaar;
- als ze zonodig willen drinken en autorijden, dan moeten ze maar alleen gaan.

Bij doorvragen, verandert de teneur als volgt:

- je mag best een paar glazen drinken als je nog moet autorijden, maar niet te veel;
- je gaat niet mee met iemand die zich lam gezopen heeft, maar een paar glazen, daar heb ik géén problemen mee;
- als je maar een klein stukje mee moet, kan het géén kwaad;
- als de bestuurder maar zo'n twee uur van te voren niet meer drinkt, dan kan je rustig met hem mee;
- Ik ga niet mee met iemand die net zijn rijbewijs heeft, want die zal heus wel gaan drinken. Maar van iemand waarvan je weet dat hij het aankan, dus niet te veel drinkt, waarom niet?

8.4. **Zelf rijden na alcoholgebruik**

8.4.1. *De fiets*

De meesten gaan dus met de fiets uit. Afgezien van degenen die niet van alcohol houden, blijkt uit de gesprekken dat ze verder allemaal weleens of

regelmatig aangeschoten naar huis gaan op de fiets. Het rijden onder invloed op de fiets is dus 'normaal'. Rechtvaardigingen daarvoor zijn:

- Op de fiets rij je altijd op een fietspad.
- 's Avond slaat is er maar weinig verkeer op de weg.
- Op de fiets ben je geen gevaar voor anderen op de weg of het zou moeten zijn dat een automobilist bij het ontwijken een ongeluk krijgt. Dat wordt echter zo hypothetisch gevonden dat het niet echt invloed heeft op hun beslissing om wel of niet te drinken.
- Ze hebben nog nooit gehoord dat een automobilist is verongelukt, omdat hij een dronken fietser ontweek.
- Ze zijn zó overtuigd van hun bedrevenheid op de fiets dat - ook al zijn ze aangeschoten - ze niet het gevoel hebben dat hun rijvaardigheid erg te leiden heeft onder de genuttigde alcohol. Sterker nog, een aantal van hen hebben eerder het idee, dat je met alcohol op beter, sneller en/of geconcentreerder fietst.
- Het is gek hé, maar als ik aardig wat pilsjes op heb dan rij ik zo straight joh! En ik ben ook veel sneller thuis!

De indruk uit de gesprekken is, dat de hoeveelheid alcohol per individu per stapavond over het geheel genomen verschilt tussen VBO- en VWO-leerlingen. VBO-leerlingen (zeker de jongens) gaan méér avonden per week uit dan de VWO-ers. VWO-leerlingen spreken vaker van géén drank (als ze de volgende dag willen sporten) tot ca. 12 glazen, een glaasje wijn, e.d.. In de verhalen van VBO-leerlingen komen vaker hogere aantallen voor, uiteenlopend van 6 tot meer dan 30 glazen per avond. In beide groepen komen daarop uitzonderingen voor.

Discussie (jongens en meisjesgroep):

- (I: Wat vinden jullie ervan als je gedronken hebt en je gaat op de fiets naar huis?)
- Dat is gezellig!
- Ja, dat is hartstikke leuk. Het is een heel breed fietspad en dan zingen we wat af, dat is echt leuk.
- Op de fiets is niet erg en ik vind het ook niet gevaarlijk of je komt een andere groep tegen, maar dan gaat het er om wie het hardst kan zingen.
- 's Avonds is het ook rustig op de weg, dus helemaal niet gevaarlijk.

Discussie (jongensgroep):

- Als we uitgaan overweeg ik wel vaak van te voren of ik zal drinken of blowen, dat is afhankelijk van de mood waarin ik verkeer, maar bij die overweging haal ik niet het verkeer erbij.
- Ik vind op de fiets kan en mag een heleboel. En het is 's avonds heel laat en dus heel erg stil op de weg.
- Ik denk er wel over na, gewoon twee uur vóór je weggaat niet meer drinken. Dan is het ergste over. Ik heb dan echt het gevoel dat ik een boom van een stoplicht kan onderscheiden.
- Maar ik fiets niet alleen, meestal met een groepje en dan heel langzaam of je fietst met z'n drieën.

Discussie (meisjesgroep):

- (I: Dus, alcohol drinken en fietsen kan?)
- Ja, zeker! Als ze anderen in gevaar brengen niet, maar met de auto vind ik het een stuk gevaarlijker.
- Fietsen is minder erg.

- Je móet wel op de fiets. Je hebt toch geen keus? Je moet toch thuis komen? De bus rijdt dan niet meer.
- Het is ook niet zo gevaarlijk, met een auto komt het harder aan.
- Ja, want als je gedronken hebt en je rijdt met een auto ergens tegen aan, is dat veel erger dan dat je dat op de fiets doet.
- Ik heb het een keer meegemaakt, dat ik op de fiets was en gedronken had en toen reed ik 'ietsje' verkeerd.
- (I: dus op de fiets als je te veel gedronken hebt is niet erg?)
- Nee, maar met de auto wel.
- Maar we fietsen altijd met een heleboel en dan is het juist leuk, als er iemand door zijn stutten gaat, dat is lachen!
- (I: Laat je die dan liggen?).
- Ja, hoor, die komt echt wel achter ons aan als ie weer opgekrabbeld is.
- Overdag rijden we ook altijd met een hele groep en dan zijn we aan het donderjagen, net zo lang tot er minstens eentje valt. Want er moet altijd minstens eentje vallen. Dus, dat is hetzelfde als we uitgaan.

Samengevat: Het hele vervoersprobleem in relatie tot het gebruik van alcohol is nog iets waar zij zich nog niet echt over hoeven druk te maken, want men rijdt nog géén auto en met de fiets kun je een ander geen letsel toebrengen. Het feit dat ze altijd in groepsverband (vaak) aangeschoten naar huis fietsen is een vrij normaal beeld tijdens de weekeinden. Aan de andere kant zal juist dit groepsgebeuren hen, in aangeschoten toestand, meer bescherming bieden in het verkeer dan als ze alleen naar huis fietsen.

De algemene indruk is dat voor veel VWO-ers (meisjes én jongens) er meer bestaat op deze leeftijd dan drank en uitgaan alleen. Dit in tegenstelling tot veel VBO-ers (meisjes zowel als jongens). Daarbij maakt het niet uit of men in een stad woont of op het platteland, in het Zuiden dan wel in het Noorden.

Alle respondenten zijn het er over eens dat je best aangeschoten op de fiets naar huis kan als je hebt gedronken.

8.4.2. De brommer

Van alle respondenten rijden slechts vier jongens wel eens of altijd op een brommer. Twee daarvan hebben zelf een brommer. Van één van de twee was de brommer net gestolen. De anderen rijden wel eens op een brommer van een vriend.

Eén van de twee bromfietsbezitters, gaat altijd op de brommer uit of het wordt hem door zijn ouders verboden als hij te veel drank op heeft (zie par. 7.1). De andere gaat altijd uit met een groepje die allemaal brommers hebben; per brommer altijd twee man omdat dat veiliger is, meent hij.

Discussie:

- Als ik 's avonds met de brommer uitga, dan zeggen mijn ouders: drink niet te veel. Nou, dat doe ik dan niet.
- (I: Echt niet?)
- Nou, er zit dan iemand achterop... Als je nou alleen reed, maar je gaat met z'n tweeën en dat is veel erger als je dan te veel op hebt. Want als je dan ergens tegenop rijdt zit er wel iemand achterop! Kijk, in onze groep zijn drie brommers, dus op elk gaat er één achterop, dus... degene die rijdt drinkt niet. Hoef je ook niet tegen elkaar op te drinken.
- (I: Jullie spreken dus van te voren af wie er terugrijdt?).

- Nou, nee. Degene die nog kán rijden, die rijdt terug.
- (I: Hoe weet je dat?).
- Dat zie je. Als er te veel wordt geslingerd of als hij niet recht naar buiten loopt, zeg je: laat mij maar rijden, en dat is o.k.
- (I: Dus degene die het minst aangeschoten is rijdt?).
- Ja, daar komt het wel op neer, eigenlijk.
- (I: Vindt je dat niet gevaarlijk? Drinken en brommerrijden?)
- Met een brommer moet je meer uitkijken met drinken.
- (I: Doe je dat ook?)
- Niet altijd. Ik neem het me wel voor, maar dan zie je je vrienden drinken en dan doe je gewoon mee.

De rest van de respondenten reageert vrij eensgezind in hun afkeuring om met drank op een brommer te stappen. Hun houding wordt vooral bepaald door de combinatie van snelheid en drank.

- Met een brommer maak je sneller een ongeluk, zeker met drank op.

8.5. Alternatieven van vervoer en/of alcohol

8.5.1. Vervoer

Het brengen en halen door ouders is al op een aantal plaatsen uitgebreid aan de orde gekomen en blijft hier dus buiten beschouwing.

In het Zuiden van het land gaan een aantal respondenten vrij frequent met een taxi als ze gaan stappen. Ze gaan individueel met de fiets naar het verzamelpunt, meestal een café, en gaan van daaruit met een taxi naar de disco in België. Ook voor de terugweg wordt gebruik gemaakt van een taxi. De kosten per man bedragen dan f 5,- per rit.

Een aantal respondenten verwacht dat ze met hun ov-jaarkaart ook in andere steden zullen gaan stappen, maar dan moeten ze wel 18 jaar zijn. Het nadeel van het openbaar vervoer is dat men dan weer bijtijds naar huis moet. Een oplossing daarvoor zien ze door in hun eigen stad dan verder te feesten.

Maar heel sporadisch komt de mogelijkheid ter sprake dat men lopend kan gaan, maar de indruk is dat het favoriete café of de disco meestal te ver is om dat lopend te bereiken.

Een paar respondenten (meer meisjes dan jongens) kiezen er wel eens voor om na een stapavondje bij een vriend(in) te blijven slapen. Zeker als men te ver buiten de stad woont is dat een goede mogelijkheid. Als men dan gaat stappen kan de één bij de ander achterop de fiets.

8.5.2. Alcohol

Er is gevraagd aan de respondenten hoe ze staan tegenover alcoholvrije drankjes. Het beeld uit de voorgaande hoofdstukken laat zien dat óók voor jongeren het drinken van alcohol sfeerbepalend is bij het omgaan met elkaar. Daarnaast maakt alcohol deel uit van de sociale wereld van de volwassenen waartoe zij graag willen behoren. Alcoholvrije dranken dóen het daarom waarschijnlijk niet zo goed onder jongeren van rond de zestien jaar.

Discussie:

- (I: Is alcoholvrij bier een alternatief?)
- Nee, dat vind ik vies!

- Het mist wat, het is niet de smaak, maar... Dat Grolsch, dat viel nog mee, dat was ook het enige wat op het schoolfeest te krijgen was, want er werd géén alcohol geschonken, belachelijk, en daarvoor in de plaats hadden ze 'Dommels malt', vreselijk!
- Een heleboel mensen willen gewoon alcohol! Malt kunnen ze tegenwoordig goed namaken, maar de kracht en smaak van bier is weg.

9. Vanuit het heden een blik in de toekomst

9.1. Verkeersrisico

Speelsheid en baldadigheid behoren tot de privileges van het kind-zijn. Ook deze groep half-volwassenen vertonen deze eigenschappen, ondanks hun streven om als volwassenen te worden herkend en geaccepteerd. In het verkeer, maar ook als ze aan het stappen zijn, overschaduwen vaak deze eigenschappen het groeiend besef van eigen verantwoordelijkheid en zelfstandig handelen.

Zo weten ze dat zij zich in groepsverband (soms erg) onverantwoordelijk gedragen in het verkeer. Als zij zelf een verkeersongeluk hebben meegeemaakt of het is een medescholier overkomen, vertonen ze een zekere bezinning op het eigen verkeersgedrag. Deze bezinning heeft echter nog weinig of géén directe gevolgen voor het huidige fietsgedrag, omdat aan de basis van hun handelen ook de drang om te moeten of te willen opvallen de boventoon voert.

Ze merken in het verkeer dat ze weinig kennis hebben van de verkeersregels, maar dat vormt geen belemmering; dat leren ze aldoende. Het risico wat ze daarbij lopen is voor hen dan ook een gegeven, waarmee je hebt te leren leven.

Tegenover deze leeftijdgebonden eigenschappen en hun gebrek aan kennis staat hun overtuiging dat zij op de fiets voldoende behendigheid en reactievermogen hebben ontwikkeld. Dáár vertrouwen zij op en daar heeft alcohol - naar hun mening - weinig invloed op. Bovendien ervaren ze dat het aangeschoten op de fiets naar huis gaan met een hele groep zelfs minder verkeersrisico inhoudt dan wat ze overdag lopen. Overdag is er veel verkeer, maar niet 's avonds en met de fiets kun je een ander niet doodrijden. Dus, hun rijden onder invloed houdt géén risico's in voor anderen op de weg en óók niet voor henzelf.

Kortom, overkomt je een ongeluk, dan is het óf je eigen schuld óf je hebt gewoon pech gehad. Zowel meisjes als jongens denken daar zo over, waar ze ook wonen of welke opleiding ze dan ook volgen.

- Ik heb een keer tegen een auto gezeten en lag toen drie maanden in het ziekenhuis. Ik heb vijf operaties gehad. (I: Het is dus nog een wonder dat je leeft!). Ja, de een heeft meer geluk dan een ander. Dat is nou eenmaal zo. (I: Zo denk je over het risico in het verkeer?). Ja, eerst denk je daar helemaal niet over na, maar na zo'n ongeluk... Als je nu een auto nog net ziet remmen, dan denk je: ja, het was weer bijna zover. Kijk, toen met dat ongeluk was ik fout, maar een auto kan ook fout zijn. Dat is nou eenmaal zo (jongen).

Discussie (meisjesgroep):

- (I: Hóuden jullie je wel eens aan de regels?)
- Als je met een groep bent, dan probeer je op te vallen door bijvoorbeeld net voor een auto langs te gaan enzo...
- Of een oude man op de fiets snijden ha, ha...
- Met een groep durf je meer.
- In een groep wordt je ook uitgedaagd. Iedereen probeert wel iets uit om op te vallen.
- Ja, aan elkaar hangen, of met de voeten elkaar wegduwen enzo. Dat is lachen!

- (I: Vinden jullie dat niet gevaarlijk?)
- Er is laatst hier een jongen doodgereden. Ja, dan ga je je gelijk realiseren dat je voorzichter moet zijn, maar...
- Dan ben je zelf voorzichtiger op de fiets, maar eerder als je alleen bent.

9.2. (Mee)rijden onder invloed: eigen verantwoordelijkheid

Onder jongeren is het algemeen bekend dat autorijden en alcohol drinken niet samengaan, maar als je er géén ongeluk door krijgt valt het blijkbaar wel mee. Zij zijn daarom van mening dat, als je als bestuurder tóch te veel drinkt, dan moet je maar alleen rijden. Op die manier kun je anderen, die anders met je mee zouden zijn gereden, niet in gevaar brengen. Als je dan tegen een boom rijdt of een ongeluk krijgt, is het je eigen schuld; daar kunnen zij zich niet druk over maken. Hier komt ongeveer dezelfde houding naar voren als bij het inschatten van hun eigen risico in het verkeer.

Of in deze houding meespeelt dat ze in de praktijk vaak meemaken dat volwassenen met (te) veel drank op achter het stuur kruipen - waar ze zelf niets aan kunnen doen - is moeilijk te zeggen.

Het verantwoordelijkheidsgevoel gaat dus niet verder dan het bepalen of ze wel of niet mee zullen gaan. Deze houding komt men zowel bij jongens als bij meisjes tegen.

Discussie:

- (I: Wat doen jullie als je met iemand kan meerijden, maar hij heeft wel gedronken?)
- Ik zou zeggen dat hij wat kalm aan moet doen met drinken.
- Nou, als hij lam is, stap ik niet bij hem in de auto.
- Als je die vent goed kent, dan gaat hij misschien denken: jé, ik moet uitkijken, want die ken ik heel goed en anders krijg ik problemen.
- Dat denk ik niet! Als je iemand in de auto hebt of niet, dat maakt toch niks uit?
- Maar je denkt toch: ik ben verantwoordelijk voor die jongeren!
- Ja, dat vind ik ook. Je bent toch verantwoordelijk voor de groep die met je meerijdt!
- Het maakt niet uit hoeveel je in de auto hebt, denk ik. Als je drinkt, dan drink je.
- Wel waar! Als iemand alleen is in de auto, dan moet die dat zelf weten. Als hij iemand dood rijdt is dat wel erg, maar als hij tegen een boom rijdt is dat zijn eigen schuld.
- Iemand mag best wat drinken, zo erg is dat nou ook niet. Na één biertje rij je nog niet als lijf over de weg. Ik rij dan gerust nog mee.

Discussie:

- 's Avonds laat in de stad zijn er heel wat die dronken zijn.
- Je ziet het ook op feesten van volwassenen. Dan zie je mensen drie of vier uur achter elkaar door zuipen. En dan kruipen ze gewoon daarna feestelijk achter het stuur. Nou, die moeten volkomen lazerus zijn! Dan denk ik: stom! Dat kost straks weer een boom.
- (I: Zie je wel dat anderen zich bemoeien met lui die te veel drinken?)
- Ja, en dan denk ik: wat maakt het uit, laat ze maar fijn zuipen. Ik heb daar niks mee te maken.

Discussie:

- Ik vind, dat als je gedronken hebt en je stapt in de auto, dan mag je niemand meenemen, anders breng je die óók in gevaar.
- Ik vind, als ze zo nodig willen drinken en autorijden, dan moeten ze maar alleen gaan, ja!
- (I: Het zal jullie een zorg zijn, als je zelf maar niet mee hoeft?)
- Nou dat niet, maar als ze dat nou zelf willen, dan moeten ze dat maar doen.
- (I: Je voelt je niet verantwoordelijk?)
- Als ze een ongeluk krijgen, is dat toch niet mijn schuld? Daar kun je toch niks aan doen?

9.3. Normatief en feitelijk gedrag: nu en in de toekomst

Normatief gezien heeft deze jeugd dus algemeen geaccepteerd dat men niet onder invloed achter het stuur behoort te gaan zitten. In hun ogen is autorijden en alcohol drinken uit den boze, maar in de praktijk geldt dat niet voor de fiets. Ze zien in veel gevallen de fiets zelfs als een goed alternatief na een doordronken avondje uit, zoals dat al diverse malen hiervoor is beschreven.

Als zij zich moeten voorstellen wat zij zélf later zullen doen, als ze auto mogen rijden, wordt hun meningsvorming enerzijds bepaald door de norm: 'rij alcohol vrij' en anderzijds door hun ervaringen met het aangeschoten op de fiets rijden, zonder dat dat (ernstige) gevolgen heeft voor henzelf en zéker niet voor anderen.

- Ik denk dat ik niet zou stoppen met drinken als ik een auto heb. Kijk, als ik op de fiets rij, rij ik ook nog helemaal recht, dus dat zal ik met een auto dan ook nog doen. Maar er is wel een verschil tussen een auto en een fiets. In een auto zit je beschermd, maar gaat het harder.

De gewenning (het onder invloed van alcohol fietsen) die ze zo op deze leeftijd opdoen, komt daarmee op gespannen voet te staan met het normatieve gedrag.

Tijdens een aantal discussies is men zélf op deze discrepantie gestuit, zonder dat dat tijdens de gesprekken heeft geleid tot consensus. Laat staan dat ze daar oplossingen voor konden aandragen. De gesprekken eindigen dan ook vaak in het zich verschuilen achter de leeftijd en dat het nog lang duurt voordat zij zelf autorijden. In de trant van: wie dan leeft, wie dan zorgt.

Discussie:

- (I: Als je straks een auto hebt, hoe staan jullie dan tegenover het drinken van alcohol?)
- Ja, dat is iets héél anders! Dat moet je dan niet doen.
- Met een auto maak je sneller een ongeluk dan met de fiets.
- Nou, die knul, weet je wel, die rijdt al auto en die drinkt gewoon, maar ik zou niet bij hem in de auto gaan zitten.
- Dronken op de motor lijkt me nog erger. Op twee wielen heb je helemaal geen evenwicht en ik wil later een motor, dat lijkt me gaaf!
- Ik ga niet dronken op een motor, ook niet op een brommer.
- Dat zeg je nu, maar als je van een feestje zou komen en je had wat op, zou jij dan gaan lopen?

Discussie:

- (I: Wat denk je dat jullie zelf zullen doen in zo'n situatie?)
- Nou, je brengt anderen in gevaar als je drinkt en auto moet rijden. Als je nou zelf niet hebt gedronken en de bestuurder wel...
- Dan moet je niet meerijden, dat is je eigen verantwoordelijkheid.
- Ik vind dat als je gedronken hebt mag je niet auto rijden, maar het gebeurt wel..
- Tuurlijk! Kijk, en dat is dom.
- Dat is makkelijk zeggen, maar als je straks zelf een auto hebt doe je het ook! Ik denk dat als je straks een auto hebt, dat je niet meer de fiets pakt, dus...
- Ja, ik denk dat ik later niet ophoud met drinken omdat ik auto moet rijden, dus... Maar ik heb nog géén rijbewijs en zeker nog géén auto en dan ben ik al weer een stuk ouder. Dat zie ik dan wel weer.

Discussie:

- Als je denkt: ik word hartstikke dronken, dan rij je toch niet?
- Wat dan? Je zegt zelf dat je wel kan drinken als je nog moet fietsen! Waarom zou je er anders over denken als je met de auto bent? Dan denk je toch ook: dat kan ik toch makkelijk? Als je goed kan autorijden, wordt dat net zo als fietsen en dan denk je al gauw: ik kan nog best naar huis rijden.
- Fietsen is wat anders dan autorijden.
- Je hebt toch ook moeten leren fietsen?
- Je stapt gewoon op de fiets, daar denk je helemaal niet meer bij na!
- Stel je eens voor dat door jou een ander een ongeluk krijgt, alleen omdat jij je een avond lekker hebt gevoeld!
- Ach, kom, daar denk je toch helemaal niet aan als je gezellig aan het drinken bent en je wilt dan naar huis. Je denkt niet: ik stap op mijn fiets, maar, oh, ik ben dronken en nu krijg ik een ongeluk. Nee, je denkt: ah, wat voel ik me lekker! Ik ga lekker fietsen. Kijk, ik zou me dat nu wel kunnen bedenken, maar dan niet! Je bent toch op de fiets gekomen? Dan moet je er toch ook weer mee terug!
- Nou, ik wil zelf niet het risico lopen dat ik een ongeluk krijg of een ander door mijn gedrag.
- Dat zeg je nu, maar als jij wat op hebt, stap je toch ook op de fiets!
- Ja, maar ik drink ook niet zo veel.
- Nou, kijk, maar als jij met de auto bent mág je niet drinken! Maar autorijden is straks net zo als fietsen.
- Toch zeg ik het nu en hoe ik later zal zijn, dat zie ik dan wel weer.
- Als ik later een auto heb laat ik hem echt niet achter! Stel dat hij gejat wordt!
- Nou, nou zie je! Je denkt: ik ken die auto, ik kan er mee rijden en je voelt je nog prima in staat om alles te doen, dus dan rij je er mee naar huis.
- Ik zou dan van te voren bepalen of ik zal drinken en als dat het geval is, dan zou ik de fiets pakken en de auto laten staan.
- Je bent dan nog nuchter, dat is waar, maar wanneer bepaal je vóóraf hoeveel alcohol je zal drinken en bij hoeveel je de fiets of de auto pakt? Dus waar leg je de grens?
- Dat voel je wel...
- Maar dan ben je al op de fiets of met de auto! En als je over je tax heen bent, dan is het te laat! En ik kan je zeggen, dat je je steeds prettiger voelt bij elk glas dat je drinkt, tot het te laat is en dan ben je aangeschoten....

- Nou, het duurt nog minstens vier jaar voor ik een auto heb, wie weet...?
Nu heb ik alleen te maken met mijn fiets en dat gaat prima en ik doe er anderen géén kwaad mee.

9.4. Voorlichting als educatie-instrument

Tot kennis én acceptatie dat alcoholgebruik bijdraagt aan het verhogen van het verkeersrisico van jezelf en anderen, dragen vooral een aantal zeer realistische spotjes op tv bij. Dit in tegenstelling tot affiches met waarschuwingen over bijvoorbeeld: rij alcohol vrij. Die spreken hen niet aan, want op de fiets is dat niet erg.

De boodschap die wordt opgepikt luidt: als je als autobestuurder alcohol drinkt ben je een potentiële moordenaar. Het feit dat je de dood van een onschuldige (en zeker als dat nog een kind is) op je geweten kan hebben, wordt door hen als een zeer zware schuldenlast ingeschat; dat draag je je hele leven mee.

Er zijn er ook die zulke spotjes verafschuwen, omdat je zó bang wordt gemaakt dat je niet meer zou kunnen gaan drinken en daar moeten ze niet aan denken! Roken en/of blowen mag niet om eigen gezondheidsredenen of uit angst dat je verslaafd kunt raken en drinken mag niet omdat je daarmee een ander kan doodrijden. Als je maar zorgt niet verslaafd te raken is alcohol hét genotsmiddel dat bijdraagt aan de (voor hen waarschijnlijk broodnodige) sociale contacten.

Discussie:

- Op tv spreekt me wel aan, als je ziet dat een meisje wordt overreden door een man die alcohol heeft gedronken en dan staat er: geschept door een glas bier! Kijk, dat spreekt je aan! Maar niet van: je moet niet te veel drinken! Kijk, dat is zeuren.

- (I: Dus realistische beelden?)

Ja, ik denk bij iedereen. Dat spreekt mij meer aan dan zo'n affiche: rij alcohol vrij. Dat spreekt mij totaal niet aan!

- Je kan wel zo'n blad voor je neus krijgen, maar ja, dat zegt je niet veel, maar als ze je nu de werkelijkheid laten zien, ja, dat spreekt aan.

- Ja, dat zal meer helpen, denk ik.

Discussie:

- Laten ze ons maar zien wat er kan gebeuren als je dronken achter het stuur kruipt, dus echt laten zien!

- Ja, niet van die vage informatie over: er zou wel eens wat kunnen gebeuren...

- Inderdaad, net als die spot in Engeland, daar schrik je echt van!

- Hé, wacht eens even! Dan ga je helemaal niet meer drinken, dat slaat ook nergens meer op! Wat je op zo'n spotje ziet is misschien één op de duizend, waarom zou jij dat zijn? Het kán wel gebeuren, maar als jij...

- Maar jij moet maar nét die ene zijn!

- Als je zo bang wordt gemaakt als je gaat drinken, dat is toch belachelijk! Je hoeft toch niet báng gemaakt te worden om te drinken! En dat word je toch als je zo'n lijk ziet! Roken krijg je ook al keelkanker van. Nee, ze moeten het niet stimuleren, dat is waar. Net als dat er géén reclame voor sigaretten mag zijn op de tv of radio. Kijk, dat is wél goed.

- Kijk, als je nou verslaafd bent... maar ja, dat duurt een hele tijd voor je verslaafd bent... maar als je dat ziet, dan baal je wel, dat is waar.

(I: Is het zien van dat spotje voor jou een reden om niet te drinken?)

- Nee, en dat is het ook niet met autorijden en alcohol drinken van mij. Dus dat zijn voor mij slechte voorbeelden. Ik rij nog géén auto. Wij zijn jonger, wij rijden nog géén auto...

- (I: Maar je went er nu al aan dat je drinkt en fietst)

- Ja, maar fietsen is iets anders dan autorijden en als je nu een spotje ziet, ga je niet nadenken over later als je eens auto rijdt.

10. De rol van de politie

Deze groep respondenten heeft - op één uitzondering na - nog nooit gezien dat de politie fietsers, voetgangers of brommers staande houdt om te controleren of men alcohol heeft gedronken. De enige ervaring met staande houding hebben ze in relatie met fietsverlichting of controle op het dragen van een bromfietshelm.

Discussie:

- Mijn vader liep laatst met mijn moeder mee naar huis en toen moest hij van de politie blazen. Hij had wel iets te veel op, daarom heeft mijn moeder zijn naam en adres gegeven, want hij wist niet eens meer hoe hij heette!

- Dat is openbare dronkenschap. Het is maar goed dat de politie dat doet, want je zal maar dronken achter het stuur kruipen!

Belangrijker in het kader van dit onderzoek is de mening van de respondenten over de rol die de politie zou kunnen spelen op het ontstaan of het op tijd stoppen van vechtpartijen tijdens het uitgaansleven. Bepaald schrikbarend zijn de verhalen van de jongelui over het (toenemend) geweld daarbij. In veel steden hebben de cafés en disco's (daarom?) allemaal uitsmijters, maar buiten op straat ben je aangewezen op je groep voor bescherming.

In de grote steden breken 's avonds allerlei vechtpartijen uit, tijdens de uitgaansavonden. De indruk is dat het alcoholniveau daarbij een belangrijke rol speelt. Vooral in Amsterdam - maar ook in de andere steden - ziet men dat er wel gepatrouilleerd wordt. Maar is er echt iets 'aan de knikker', dan komt de politie altijd te laat; dan heeft er al lang bloed gevloeid, volgens de verhalen.

In Amsterdam zijn de respondenten van mening dat de agenten zélf eigenlijk nét zo bang zijn als zij zelf. Althans, dat wordt als een mogelijke reden door de respondenten aangevoerd als excuus voor de passiviteit van de politie bij straatgevechten of -rellen. Voor beroving hoeft je helemaal niet meer op iemand te rekenen, maar ook dreiging met lichamelijk geweld maakte een aantal van hen al mee. Aan de felheid en betrokkenheid tijdens dit soort onderwerpen wordt de indruk ontleend dat deze kinderen aan het fietsen 'onder invloed' maar een zeer lage prioriteit wordt toegekend. Een aantal van deze stadskinderen geven openlijk toe dat zij zichzelf dus maar moeten beschermen. Een aantal respondenten van buiten de stad kunnen zich zulke situaties nog maar moeilijk voorstellen.

In de andere steden wordt het surveilleren meestal vanuit busjes of personenauto's gedaan. Volgens het oordeel van de respondenten ziet de politie daarom nog niet de helft van wat er allemaal plaats vindt op een uitgaansavond.

Op het platteland is het vertrouwen in de beschermende functie van de politie - onder die respondenten - nog vrij groot.

11. Samenvatting en conclusies

Aan het belevingsonderzoek hebben 54 jongens en meisjes uit vierde klassen van het VBO en het VWO, verspreid over Nederland, meegewerkt. De meerderheid van de respondenten is 15-16 jaar. Beperking van het materiaal is dat het beeld, dat uit de gesprekken naar voren komt, positiever is dan in werkelijkheid het geval zal zijn. Deze verwachting is gewekt omdat het beleid van de scholen die hebben meegewerkt duidelijk gericht is op het weren van alcohol- en drugsgebruik. Men geeft kinderen voorlichting over verslaving aan drugs en men staat géén of in zeer beperkte mate het gebruik van alcohol op schoolfeesten toe. Veel ouders van de respondenten hebben met zo'n beleid rekening gehouden bij de schoolkeuze voor hun kinderen.

In groepjes van meestal 4 tot 6 kinderen hebben de respondenten met elkaar gesproken over wanneer, waarom en hoe zij aankijken tegen de volgende onderwerpen: alcohol, roken en/of blowen, sociale en verkeers-onveiligheid: thuis en buitenshuis. Hoe kijken ze aan tegen de (naaste) toekomst, gericht op het passief en/of actief rijden onder invloed. Ook aan de orde is gekomen of zij een rol voor zichzelf zien weggelegd om overmatig gebruik van genotsmiddelen (en met name alcohol) van anderen (onder elkaar of tegenover de ouders) te beperken en hoe denken ze te reageren als anderen hen zouden aanspreken daarover. En welke rol de politie daarin speelt.

Socialisering en de rol van alcohol en roken/blowen daarin

Het drinken van alcohol maakt deel uit van het sociale leven van volwassenen, zij het eerder van de mannelijke dan van de vrouwelijke volwassenen. Voor 15-16-jarigen is erkenning of acceptatie als volwassene erg belangrijk en dus nastrevenswaardig. Het meedoen aan het drinken van alcohol lijkt voor jongens dan ook belangrijker dan voor meisjes, ongeacht opleidingsniveau of woonomgeving. VWO-leerlingen wekken wel de indruk dat zij over het geheel genomen minder alcohol per uitgaansavond drinken dan VBO-leerlingen; voor VWO-ers lijkt er meer te bestaan dan uitgaan en drinken alleen.

Vooral voor VBO-leerlingen maakt roken óók deel uit van het volwassen gedrag. Voor alle respondenten geldt dat men eerder in de verleiding komt om stikkies te roken als men het veel ziet doen in de eigen omgeving; op straat, op school, in cafés en disco's. Op het platteland komt men met dit genotsmiddel het minst in aanraking.

De rol van de school

Behoeft aan uitgaan, het drinken van alcohol en/of het roken of blowen ontstaat door contacten die op school worden gelegd. Onder veel VBO-ers ontstaat deze behoefte op jongere leeftijd dan bij veel VWO-ers, nl. in het VBO op 12-13 jaar en in het VWO vanaf 14-15 jaar. Van belang is dus dat zij op school niet in aanraking kunnen komen met 'verkeerde' groepen; groepen die het drinken van alcohol en/of blowen tot status hebben verheven. Dat legt een grote verantwoording op de schouders van schoolbesturen waar blijkbaar niet altijd aan kan worden voldaan, gezien de vele verwijzingen van de respondenten naar andere, beruchtstaande scholen op dit terrein.

Voordelen van alcoholgebruik

Alcohol neemt remmingen weg, geeft je een lekker gevoel, maakt je losser, werkt ontspannend in stresssituaties en helpt je over een 'drempel' heen. Kortom, alcohol bevordert het leggen van de zo noodzakelijke sociale contacten buitenshuis. Het drinken van alcohol geeft je een volwassen gevoel. Deze leeftijdfase vinden de respondenten zelf belangrijk om te leren omgaan met alcohol, uit te proberen waar je grenzen liggen en te leren je te handhaven in groepsverband.

Een aangeschoten jongen of meisje is een bron van vermaak voor de anderen.

Acceptatie van eigen handelen

Jongeren accepteren op rationele wijze de directe gevolgen van hun handelen; als je dronken wordt en/of een ongeluk krijgt is dat je eigen schuld. Ze wentelen dus niet de schuld af op de groep of de ouders. Aan de andere kant weten ze dat zij op deze leeftijd - door de buitenwacht - nog niet geheel verantwoordelijk worden gesteld voor hun daden.

Kennis versus ervaring

Kennis over verkeersregels is minimaal; maar volgens hen voldoende. Kennis over verslaving aan drugs lijkt redelijk en die krijgen ze vooral op school aangereikt, door onder andere verhalen van ex-verslaafden die op school vanuit eigen ervaring vertellen wat de gevolgen voor je kunnen zijn. Kinderen die nog niet blowen worden daardoor afgeschrikt om er mee te experimenteren. Minder indruk maken deze verhalen op diegenen die het al eens doen. Zij gelóven niet dat zij hetzelfde risico kunnen lopen als de drugsverslaafden, want zij zullen géén harddrugs gebruiken en het roken van een stikkie ervaren ze als onschadelijk.

In deze leeftijdfase overschatten de respondenten hun zelfdiscipline om op tijd te kunnen stoppen, zeker wat het alcoholgebruik betreft. Toch zijn ze zich bewust dat, als je eenmaal door alcohol in een prettige stemming bent gekomen, je (vaak) doorgaat met drinken tot je aangeschoten of dronken wordt. Zowel meisjes als jongens voelen zich (wel eens) na het stapavondje zélf aangeschoten, maar niet dronken. Dronken ben je als je de volgende dag niets meer weet, is hun oordeel.

Invloeden van (andere) sexegenoten

Het hebben van verkering blijkt remmend te werken op de hoeveelheid alcohol die een jongen - onder jongens - normaal zou drinken. Meisjes vinden aangeschoten jongens vervelend, omdat ze handtastelijk worden, snel tot vechten bereid zijn en/of niet meer willen dansen. Daarom dat meisjes die verkering hebben met een jongen met een auto, opletten of de vriend niet te veel drinkt. De enkele respondent die uitgaat met een groep waarin een aantal al autorijden, vertelt dat er vóóraf wordt afgesproken wie er rijdt. Wie rijdt, drinkt géén alcohol. Als bestuurder draag je de verantwoording voor het veilig thuis brengen van de anderen, die daar ook op rekenen.

Zowel meisjes als jongens beseffen dat jongens met het drinken van alcohol méér onder groepsdruk staan dan zij; jongens dagen elkaar voortdurend uit om meer en/of sterkere drankjes te drinken.

Groepsnormen en -invloeden

Veel ouders vragen hun kinderen niet te veel te drinken, maar eenmaal

buitenshuis vergeten ze dat; je gaat niet als enige niet drinken, dat kán niet.

Als groep ga je uit en als groep kom je thuis, dat moet van de ouders en daar houden ze zich wel in de regel aan. Ze vinden dat zélf ook veiliger en daarmee bedoelen ze niet de verkeersveiligheid.

Buiten je groep, bemoei je je niet met het drinken van anderen. Zeker jongens lopen dan de kans op een pak slaag of erger. Ook meisjes zien voor zichzelf daarin geen rol weggelegd.

De hoeveelheid alcohol die iemand wil drinken behoort tot de eigen verantwoordelijkheid; daar heeft een ander niets mee te maken, dat bepaal je zelf.

Meisjes kunnen zich gemakkelijker onttrekken aan de norm dat je behoort te drinken op je zestiende, door zich te beroepen op het feit dat ze er niet van houden. Jongens kunnen dat niet zo makkelijk en verwijzen dan naar sportactiviteiten. Uit godsdienstige overtuiging niet drinken, is ook een acceptabel excuus.

In tegenstelling tot alcohol, is de druk om mee te roken of te blowen niet aanwezig, mits de groep dat soort activiteiten niet tot status van de groep heeft verheven.

Over het algemeen kan men zich voorstellen dat, als een vriend hen zou manen minder te drinken, of het wat kalmer aan te doen met drinken, zij wellicht bereid zullen zijn zich daar iets van aan te trekken. Maar ze ervaren in de praktijk het tegenovergestelde. Per groep wordt meestal drank besteld. Het tempo van het drinken wordt daarom bepaald door de snelste drinker of degene die het meeste dorst heeft.

Fietsen in groepsverband en alcoholgebruik

Bijna allen gaan op de fiets uit. Van de ouders moet dat in groepsverband. Deze eis wordt méér in gegeven door sociale onveiligheidsgevoelens van de ouders én van de respondenten (vooral meisjes) dan om verkeersveiligheidsredenen.

In de groep moet je opvallen. Op de fiets haal je gevaarlijke 'stunts' uit en onderweg probeer je een ander te laten vallen. Dat geldt zowel voor overdag als voor 's avonds. Ze zijn zich bewust dat dit gedrag verkeersrisico's met zich meebrengt, maar overkomt het je dan heb je pech gehad. Deze risico's zijn volgens hen 's avonds minder dan overdag - ook al ben je aangeschoten - omdat er dan minder verkeer is.

Aangeschoten op de fiets is niet erg, want op de fiets kun je niemand doodrijden, of een automobilist moet voor hen uitwijken en daardoor een ongeluk krijgen. Voor hen is dat een hypothetische situatie, want ze hebben daar nog nooit van gehoord. Bovendien beheersen zij - volgens hen - het fietsen zo volledig dat alcohol daar weinig of géén invloed op heeft.

(Mee)rijden onder invloed

Iets minder dan één derde van de respondenten heeft al eens moeten meerijden met een volwassene (meestal één van de ouders) die te veel had gedronken. Zo'n ervaring vinden ze niet prettig; geeft hen een onveilig gevoel. Op een enkeling na, spreek je je ouders daar niet over aan; daarvoor ben je nog te veel kind. In die enkele gevallen hebben ouders de opmerkingen van het kind serieus opgepakt; het kind is dus beloond voor zijn of haar inneming.

De meesten verwachten dat zij mee zullen rijden met iemand die wat gedronken heeft, mits dat niet te veel is. 'Te veel' loopt in hun perceptie

van aangeschoten tot ladderzat. Géén consensus wordt bereikt over hoeveel alcohol bij 'matig' hoort en/of in hoeveel tijd genuttigd.

Normatief versus praktijk

Allen zijn het eens dat je géén alcohol moet drinken als je nog moet autorijden of hooguit zeer matig. Drink je toch 'te veel', dan rij je maar alleen; dan kan je de meerrijdenden - waarvoor je verantwoordelijk bent - niet in gevaar brengen. Rijdt iemand in zo'n situatie een ander dood, dan zit die z'n hele leven met schuldgevoelens en dat kunnen zij niet helpen. Dit beeld komt ook naar voren als ze zich voorstellen wat ze later zelf zullen doen in die omstandigheden, nl. zij dénken dat ze niet zullen drinken of héél matig. Opvallend is dat men, tijdens de groeps gesprekken, zich bewust is geworden dat het in de praktijk erg moeilijk zal zijn om zich aan deze goede voornemens te houden na een gezellige uitgaansavond; de discrepantie tussen het normatieve gedrag en wat er in de praktijk van terecht zal komen. Groeps gesprekken hebben dus cognitieve waarde, maar zonder hulp komt men niet tot een oplossing voor dit dilemma.

Kennisbehoefte

Er zijn drie meningen met betrekking tot informatiebehoefte over 'verkeer en alcohol':

- Niet nodig: uit ervaring weten wij daar al alles van.
- Acceptabel, mits geënt op realistische voorbeelden, zoals bijvoorbeeld de informatie die ex-verslaafden aan drugs willen vertellen op scholen of een paar spotjes over de gevolgen van het gebruik van alcohol en de eigen, levenslange gewetenswroeging daarvan.
- Géén schoollessen, maar op school een sfeer kweken, waarin leerlingen worden aangemoedigd om met elkaar (zonder leerkrachten) te spreken over allerlei serieuze zaken die hen bezig houden.

De rol van de politie

Verontrustend zijn de verhalen over het uitbreken van straatgevechten tussen uitgaande groepen jongelui en het toenemend gebruik van 'gereedschap' daarbij. In de steden heeft de stadsjeugd géén vertrouwen in de beschermende functie van de politie. Die zien ten eerste nog niet de helft van wat er allemaal gebeurt en ten tweede is de politie al net zo bang als zij, volgens hen. Dat jeugd met alcohol op de fiets zit krijgt geen enkele aandacht van de politie en dat is terecht. Dronken automobilisten en automobilisten die te hard rijden zijn véél gevaarlijker.

12. Aangrijpingspunten

In een aantal gevallen hebben de respondenten zelf alternatieven aange- dragen en hun oordeel over de haalbaarheid ervan gegeven. Op grond van deze alternatieven en inspeland op beschreven situaties worden hier aan- grijpingspunten gegeven waarmee, bij het opstellen van educatieve doelen, rekening kan worden gehouden.

12.1. Intermediairen

12.1.1. Ouders

Als alcoholgebruik en rijden onder invloed al binnenshuis ter sprake wor- den gebracht is dat meestal in de vorm van een waarschuwing om niet te veel te drinken. Wat 'te veel' is en waarom je dat beter kunt vermijden, komt niet ter sprake. Wellicht omdat ouders geen idee hebben hoeveel alcohol voor kinderen op die leeftijd acceptabel is, net zo min als de kin- deren dat zélf weten.

Om deze lacune in kennis op te vullen, valt te denken aan gerichte infor- matie aan ouders en kinderen.

In de optiek van kinderen van zestien jaar zijn ouders de geldschieters. Merkwaardig genoeg wordt door veel ouders geld wel als stok achter de deur gebruikt om kinderen van het roken af te houden, maar niet om hen van het drinken af te houden. Volgens de respondenten omdat alcohol drinken algemeen geaccepteerd is door de ouders en roken niet (meer); roken schaadt de gezondheid, maar alcohol blijkbaar niet. Dronkenschap wordt door ouders niet getolereerd en dus bestraft. Er zijn géén aanwijzingen dat de kans op straf (verbod om de volgende keer uit te mogen gaan) het drinkgedrag van de kinderen sterk beïnvloedt. Wellicht zou belonen hier eerder invloed kunnen hebben. Bijvoorbeeld door, net als bij roken, de kinderen een beloning in het vooruitzicht te stellen als ze niet beginnen met drinken (vóór hun 18de jaar). Er zijn aanwijzingen dat het - om dié reden weigeren van alcohol - door de groep zal worden opge- vat als een rationeel (materialistisch) en dus geaccepteerd excuus.

Gevolgen van drugs en drugsgebruik komen thuis niet ter sprake, op een enkele uitzondering na. De jongeren hebben de indruk dat ouders bang zijn om er over te praten; een soort struisvogelpolitiek bedrijven. Het kan ook zijn dat kinderen er zelf niet over willen praten. In hun optiek praat je alleen met leeftijdgenoten openlijk over dit soort onderwerpen. Gezien de behoefte van de kinderen om als volwassenen te worden behan- deld, lijkt het gewenst dat ouders informatie krijgen hoe dit onderwerp ter tafel kan worden gebracht. Te denken valt aan het wijzen op een houding van ouders waaruit duidelijk naar voren komt dat men (de ouders) over het onderwerp niet belerend maar discussiërend wil praten. Dus kinderen duidelijk maken dat zij er wellicht meer over weten dan zij zelf en/of met de kinderen samen trachten te ontdekken waarop hun angst (van de ouders) tegenover drugs is gebaseerd en of die angst reëel is.

De keuze voor een school die alcohol en drugs tracht te bestrijden helpt voorkomen dat kinderen op school (te veel) in verleiding komen om met alles en nog wat te experimenteren en/of zich aan te sluiten bij een 'ver-

keerde' groep. Wellicht is voor ouders de schoolkeuze een goed moment om alcohol en drugs voor het eerst thuis ter sprake te brengen.

Toch zijn er scholen die een slechte naam hebben voor wat betreft drugs en alcohol. Inzicht in de redenen en motieven van ouders die hun kinderen naar dat soort scholen sturen, levert een basis om er gerichte voorlichting op te baseren vóórdat ouders een schoolkeuze maken.

Als respondenten meerijden met hun ouders of familieleden die onder invloed zijn, menen de meeste kinderen dat je daar niet met je ouders over kunt praten. De enkeling die het wel heeft gedaan, is daarvoor beloond; de vader, moeder of oom houdt er sindsdien rekening mee.

12.1.2. School

Er lijken scholen te zijn die er om bekend staan dat leerlingen regelmatig (veel) drugs en alcohol gebruiken. Hoe hierover tussen scholen verschillen kunnen ontstaan, is niet bekend. Gezien het feit dat respondenten zelf achteraf dankbaar blijken dat ze niet op zo'n 'beruchte' school zitten, pleit voor een nader onderzoek naar de oorzaken achter verschillen tussen het ene en het andere schoolbeleid. Wellicht kan een vorm van overlegstructuur worden bevorderd tussen scholen om over deze problemen te praten, zodat één (beleids)lijn kan worden getrokken.

Géén alcohol op schoolfeesten leidt tot gemengde gevoelens. Er zijn leerlingen die dat juist goed en verstandig vinden, anders wordt het 'een zootje'. Er zijn er ook die het een gemis vinden en zich daaraan ergeren; het als een inbreuk voelen op hun zelfstandigheid en volwassenheid. Wellicht kunnen schoolbesturen op dit terrein ervaringen met elkaar uitwisselen om tot een zo acceptabel mogelijk beleid daarover te komen.

Te denken valt aan aparte schoolfeesten voor eerste, tweede en derde klassers, waar alleen alcoholvrije dranken worden geschonken. Bij feesten met vierde en hogere klassers zou licht-alcoholhoudende drank kunnen worden overwogen. Het is dan wel aan te bevelen ouders daarover in te lichten, zodat zij het vervoer naar huis kunnen regelen.

Vooraf onder VBO-leerlingen leeft het gevoel dat men uit de praktijk al genoeg weet over alcohol en verkeer. Behoeft aan informatie over alcohol en verkeer op school vinden zij dan ook niet nodig. Daarbij komt dat zij lessen beu zijn die gebracht worden in de trant van: dat mag niet en dat wel; daar moet je je zo en zo gedragen; dat en dat is niet gezond e.d.. Het in een boekje voor geschoteld krijgen spreekt hen in het geheel niet aan!

In de verschillende discussies daarover blijkt dat men wel behoefte heeft aan reële beelden die geënt zijn op de werkelijkheid als basis voor voorlichting over wat er nu werkelijk kan gebeuren als je je niet aan bijvoorbeeld de voorrangregel houdt of wat alcohol echt voor risico inhoudt als je moet fietsen. De informatie moet echter niet inhouden dat je te bang wordt om alcohol te drinken, daar moeten ze niet aan denken!

Te denken valt bijvoorbeeld aan video-opnamen van hun werkelijk gedrag; overdag en in de weekeinden als ze aangeschoten op de fiets naar huis gaan. Deze videobanden kunnen dan de basis vormen om het onderwerp ter sprake te brengen.

Bij de behandeling ervan in de klas moet er rekening mee worden gehou-

den dat ze in de praktijk merken dat er (meestal) niks gebeurt. Als groep zijn ze er zich bovendien van bewust dat ze 'macht' hebben om voorrang af te dwingen en dat ze zich (daarom?) van geen enkele regel iets aan hoeven te trekken. Waartoe ze nog niet goed in staat zijn, is het zich verplaatsen in de problemen die dat voor andere weggebruikers kan opleveren en daarmee indirect ook voor hen zelf.

Weinig kennis hebben ze ook over hoeveel alcohol een mens kan drinken en in hoeveel tijd, zodat je je alleen maar prettig voelt zonder dat je aangeschoten wordt.

Een andere mogelijkheid is dat leraren en schoolleiding de zestienjarigen vertrouwen schenken door hen bijvoorbeeld te wijzen op het belang om met elkaar over allerlei problemen te praten. Ze vervolgens ook de gelegenheid bieden om bijvoorbeeld na schooltijd in school of op het schoolplein 'na te blijven' als ze dat willen.

12.1.3. Politie

Het beeld dat de kinderen hebben van de rol die politie speelt tijdens uitgaansavonden is niet bemoedigend. Het lijkt daarom verstandig om het contact tussen politie op deze leeftijd te bevorderen. Zo kan de politie zelf ervaren welk beeld kinderen van de effectiviteit van hun optreden hebben. Uitwisseling van de verschillende gezichtspunten en de achtergronden waarop de verschillende percepties zijn gebaseerd, kunnen verhelderend werken.

12.1.4. Cafés en disco's

In veel cafés en disco's wordt officieel aan kinderen onder de achttien jaar géén alcohol geschonken, maar in de praktijk merken 15-16-jarigen daar weinig of niets van, omdat ze vaardigheden ontwikkelen om er ouder uit te zien; zich ouder te gedragen.

Drankjes zijn duur, maar pils is betaalbaar. Veel meisjes houden niet van pils. Om de kosten te drukken brengen kinderen daarom wel eens een fles vieux mee naar de disco, waarmee ze dan hun cola 'op smaak' brengen. Dit vermijdingsgedrag pleit niet voor het verhogen van de kosten van een drankje.

12.2. Het kind en de groep

Er is duidelijk een onderschatting te constateren in de beeldvorming over het eigen risico om aan alcohol verslaafd te raken: zij drinken nog niet dagelijks alcohol, er zijn ook uitgaansavonden dat ze wel eens minder of soms helemaal niet drinken (bijv. door sport), als ze thuis zijn drinken ze niets of nog zeer matig e.d..

De voorlichting over drugsverslaving lijkt op hen die er nog niet mee in aanraking zijn gekomen, remmend te werken; men ziet af van het experimenteren daarmee. Kinderen die al eens een stikkie roken zijn daar minder gevoelig voor; onderschatten op grond van eigen ervaring de kans op verslaving.

De wens om geaccepteerd te worden in de groep plaatst vooral VBO-ers en in wat mindere mate ook VWO-ers voor de keuze om al-dan-niet gehoor te geven aan de wens van hun ouders om niet te veel te drinken. In

de praktijk blijkt dat kinderen er voor kiezen zo'n waarschuwing maar te 'vergeten'.

Respondenten gaan meestal in groepsverband naar huis. Daarmee komen ze tegemoet aan de wens van hun ouders om gezamenlijk naar huis te gaan. Dat deze wens wel wordt opgevolgd lijkt eerder veroorzaakt door het feit dat ze het alleen naar huis fietsen onveilig vinden. Onveilig, omdat je kan worden overvallen en dat gebeurt minder snel als je in een groep bent.

Van meisjes wordt eerder geaccepteerd dat ze géén alcohol drinken als ze het niet lusten dan van jongen. Jongens moeten daarom sterker in hun schoenen staan om binnen een groep alcohol te weigeren. Sportactiviteiten of een godsdienstige overtuiging zijn voor jongens acceptabele argumenten om niet of in beperkte mate mee te doen met de groep. Al eerder is geopperd dat ouders het niet drinken kunnen belonen, door een financiële bijdrage in het vooruitzicht te stellen. Ook dát argument lijkt een geaccepteerde reden om je aan groepsdruk te onttrekken.

Ook het hebben van verkering werkt remmend op de hoeveelheid alcohol die een jongen normaal zou drinken. Althans, voorzover het betreffende meisje er bij is. Als je als jongen verkering hebt, ga je meestal ook niet meer uit met jongens.

Uitdagingen en het zoeken naar je grenzen zijn vooral voor jongens belangrijke stimuli, die bijdragen aan het 'te veel' drinken, ook al heeft men zich van te voren voorgenomen niet veel te (willen) drinken.

Men gaat altijd in een groep uit en in groepsverband wordt meestal drank besteld. De snelle of dorstigen onder hen bepalen zo het tempo waarmee gedronken wordt. Ook hier weer kunnen meisjes zich daar gemakkelijker aan onttrekken dan jongens.

De verantwoordelijkheid ligt echter bij je zelf. Binnen de groep gaat men er vanuit dat je zelf bepaalt hoeveel je drinkt. Als je denkt dat je aan je tax bent, dan stop je en dat zou dan worden geaccepteerd. Of dit beeld redelijk overeenkomt met de werkelijkheid, wordt in twijfel getrokken. Het biedt wellicht aanknopingspunten voor een groepsdiscussie.

De respondenten hebben de overtuiging dat, als je zestien bent, je al voldoende ervaring hebt opgedaan om op een redelijk verantwoorde wijze om te gaan met alcohol. Wat in hun optiek betekent dat ze denken (bijna) nooit echt dronken te worden, omdat ze op tijd kunnen stoppen met drinken. In de praktijk blijkt dat echter niet altijd mogelijk. Alcohol helpt hen over een 'drempel', maakt hen lossier, vrijer, geeft hen een prettig gevoel, ze voelen zich onder elkaar al redelijk volwassen, en het vormt een bron van vermaak als er één aangeschoten of dronken wordt. Elk volgend glas bevestigt de prettige ervaringen van het voorgaande, tot het te laat is. Een aangeschoten vriend(in) is een bron van vermaak voor de rest van de groep. Kortom, alcohol wordt gezien als een noodzakelijk onderdeel bij het leggen en in stand houden van sociale contacten, waaraan ze op deze leeftijd grote behoefte hebben.

Ze zijn echter nog niet zo ver dat zij als 'volwassenen' zich verantwoordelijk zouden voelen voor het gedrag van anderen. Daar komt bij dat het voor jongens zelfs gevaarlijk is om je te bemoeien met een ander die je niet kent. Dat soort goed bedoelde adviezen wordt al snel opgevat als

inmenging in de aangelegenheden van de groep. De kans is dan ook groot dat het aanleiding zou zijn voor een gevecht tussen groepen (dankzij het alcoholniveau?).

Tijdens de gesprekken zijn respondenten zich gedeeltelijk bewust geworden van de groepsdruk zoals die hierboven is beschreven. In de meeste gevallen hebben zij echter de overtuiging dat zij zich daar ieder moment aan kunnen onttrekken, wat niet het geval lijkt te zijn.

Hun houding tegenover de 12-13-jarigen is vaak begripvol. Ze zien de onzekerheden en de pogingen van deze jongeren om als gelijken te worden geaccepteerd. Wellicht kunnen zij er toe gebracht worden om deze beginnende jeugd bij te brengen, dat hun tijd nog komt en dat je dat niet kunt versnellen door op 12-13-jarige leeftijd je dronken te drinken en te roken.

Groepsgesprekken blijken ook hier een cognitieve waarde te hebben. Door het praten met elkaar over al hun ervaringen zijn ze zich bewust geworden dat er een discrepantie is tussen het normaal vinden dat je met (te) veel alcohol op de fiets stapt en het voornemen géén alcohol te drinken als men straks zelf autorijdt. Géén van de discussies die hier over 'struikelden' vonden daarvoor een acceptabele oplossing.

Literatuur

Kok, G.J. & Sandfort, Th.G.M. (1991). Aids-preventie, voorlichting en gedragverandering. *Nederlands Tijdschrift voor de Psychologie* 46 (1991): 238-251.

Levelt, P.B.M. (1993). Alcohol en verkeer in het voortgezet onderwijs; Doelgroepanalyse voor het voorlichtingsproject Alcohol en verkeer voor 15-16-jarigen in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. R-93-32. SWOV, Leidschendam.

Lindeijer, J.E. (1988). Wet en werkelijkheid; Onderzoek naar motieven en rechtvaardigingen die fietsers aanvoeren voor beweerd gedrag. R-88-37. SWOV, Leidschendam.

Lindeijer, J.E. (1992). Neem de fiets!...Waarom zou ik? Kleinschalig, kwalitatief onderzoek naar de invloed van sociale barrières, vaardigheden, wensen en behoeften op de beleving van veiligheid en mobiliteit onder jongeren tussen de 15 en 18 jaar. R-92-51. SWOV, Leidschendam.

Schuit, C.J.M. (1986). *Filosofie van de sociale wetenschappen*. Rijksuniversiteit Leiden.

Shantz, C. (1983). Social cognition. In: Flavell, J.H. & Markman, E.M. *Handbook of child psychology, Volume III*. Fourth edition. New York.

Bijlage: Gespreksonderwerpen

- **Stand van zaken**

- Wanneer, waar en waarom is men wel/niet alcohol/roken/drugs gaan gebruiken?
- Welke rol spelen ouders en/of gezinsleden daarbij?
- Welke rol speelt de school, bijv. op schoolfeesten/-plein.

- **Vervoer tijdens uitgaan**

- Keuze van vervoermiddel (in relatie tot het gebruik van alcohol).
- Welke alternatieven van vervoer worden wel gekozen/overwogen.
- Welke rol spelen ouders daarbij?
- Spelen sociale onveiligheidsgevoelens een rol?

- **Meerijden onder invloed**

- Heeft men wel eens meegemaakt dat men meereed met iemand die onder invloed was van alcohol; in wat voor situatie en met wie.
- Wat voor ervaring was dat.
- Heeft men de bestuurder daarover aangesproken; waarom wel/niet.
- Wat vindt men van het (auto)rijden onder invloed; wanneer wel/niet.
- Voor- en nadelen.
- Welke rol speelt de politie hierbij?

- **Zelf rijden onder invloed**

- Kan men dronken/aangeschoten op de fiets of brommer naar huis?
- Heeft men dat al eens zelf meegemaakt en/of van anderen?
- Voornemens en wat komt daar van terecht. Overweegt men alternatieven van vervoer of in het gebruik?
- Voor- en nadelen.
- Welke rol speelt de politie hierbij?

- **Beïnvloedingsmogelijkheden**

- Ziet men een rol weggelegd voor zich zelf t.o.v. leeftijdgenoten m.b.t. drank, drugs en/of roken?
- Hoe zou men het vinden als andere leeftijdgenoten zich met hen zouden bemoeien?
- Heeft men het al eens meegemaakt en hoe is er gereageerd?

- **Groepsinvloed**

- Hoe/wanneer sluit je je aan bij een groep. Hoe belangrijk is dat en hoe gaat het men met elkaar om?
- Gaat men in groepsverband uit en in groepsverband naar huis? Waarom?
- Hoe verloopt een uitgaansavond?
- Daagt men elkaar uit. Kan men zich daar aan onttrekken of wil men dat juist niet?

- **Voornemens**

- Voornemens t.a.v. alcohol, roken, drugs en rijden onder invloed.
- Wat denkt men dat men later zal doen als men auto mag rijden in relatie tot uitgaan en alcohol drinken?

- **Informatiebehoefte**
- Krijgt men verkeersonderwijs op school?
- Heeft men behoefte aan informatie over alcohol en verkeer?
- Zo ja, in welke vorm? Zo nee, waarom niet?